

Masteruppsats i mänskliga rättigheter. Vårterminen 2021.

Uppfattningen hos yrkesverksamma inom ideell sektor om pornografis påverkan
på ungdomars parrelationer i Sverige.

Det sexuella våldet, mänskliga rättigheter, samtycke och genus.

Författare: Jenny Österberg

Handledare: Göran Gunner
Enskilda Högskolan Stockholm

Tack till Erik som alltid stöttar mig i allt jag tar mig an och orkar med att ventilera alla mina tankar och idéer.

Tack Göran för en så bra stöttning under hela skrivprocessen.

Tack Sara och Veronica för att ni är så fantastiska vänner och för att ni utmanat mig i mitt skrivande av denna uppsats.

Tack till alla organisationer och verksamheter som valt att medverka i denna uppsats, utan ert engagemang hade detta inte varit möjligt.

Nyckelord: Pornografi, sexuellt våld, ungdom, samtycke, parrelation, mänskliga rättigheter

Sammanfattning

Denna uppsats undersöker om det finns ett orsakssamband mellan ungdomars (15-25 år) pornografikonsumtion och deras erfarenheter kopplade till sexuellt våld i deras parrelationer. Uppsatsen har undersökt vilka dessa eventuella samband är och på vilket sätt det går att förebygga och motverka dem. Frågan har också studerats ur ett mänskligt rättighetsperspektiv med diskussion om detta är användbara direkt eller indirekt för att motverka det sexuella våldet i ungdomarnas parrelationer. Frågor har ställts i intervjuer med sju yrkesverksamma i civilsamhället om de ser något orsakssamband mellan dessa och om de ser att ungdomarna far illa på grund av sina pornografierfarenheter. Det har även ställts frågor till 19-åriga gymnasieelever om pornografierfarenheter i en enkätstudie där ett trettiotal enkätsvar inkom. För att kunna bearbeta allt material har teorier om genus och samtyckesdynamiker använts för att visa på komplexiteten i vad det innebär att vara i parrelation som ungdom. De flesta slutsatser har dragits utifrån materialet i intervjustudien med visst stöd från enkätstudien. Resultatet visade att många ungdomar som vänder sig till jourverksamheter och andra inom civilsamhället känner att de är tvungna att ställa upp på sexuella handlingar om det är något som partnern vill. Intervjustudien visade att ungdomarna inte alltid kunde se att pornografin var en påverkande faktor, men att handlingarna som de tvingats göra i många fall fått sin inspiration från pornografin. Ett visst orsakssamband gick att finna utifrån vilka frågor som informanterna ställde till ungdomarna och hur öppna de var för det. Pornografi är inte den enda orsaken till att sexuellt våld ökar och är utbrett bland ungdomar, det finns också andra faktorer. Det går heller inte att veta om det är personer som utövar våld som letar sig till pornografin eller om pornografin gör dem mer benägna att utöva våld. Studien synliggjorde att ungdomar har svårt att veta vad som är sexuellt våld och att samtycke är något dynamiskt. Genusnormer ställer krav på ungdomar att agera på speciella sätt i relationer och prata om våld, sex och pornografi på olika sätt. För att se kopplingen mellan pornografi och sexuellt våld krävs kunskap om våld, genus och förståelse för ungdomar. Det går inte att stoppa pornografin och det krävs andra åtgärder och samtal med ungdomar för att förebygga det sexuella våldet. Sexuellt våld är en rättighetsfråga, men skyddet kan inte användas för att motverka eller begränsa pornografin. Konventionstexter kan användas för att ställa mer krav på svenska staten att agera mot sexuellt våld i ungdomars parrelationer.

The perception of professionals in the non-profit sector about the impact of pornography in young people's relationship in Sweden.

Sexual violence, human rights, consent and gender.

Abstract

The thesis of this essay explores if there is a causation in youth (15-25 years) partner relationships between pornography consumption and sexual violence. The analysis included perspectives of human rights, gender and consent. It has also been examined how to counteract these issues and who's responsibility it is to do so. These questions have been asked to seven professionals in non-profit organizations through an interview study. A survey with 19-year-olds in high school about their experiences with pornography and sexual violence was also made. Because of low participation in the survey only part of it will be shown in the analysis. To process all the data of the studies, theories of gender and consent have been used. The results showed that youths that contacts the non-profit organisations feel that they need to do whatever sexual act that their partner wants them to. They could not always see themselves that pornography was affecting their relationships and that the acts they were forced to do was inspired from pornography. The questions asked to the youths played a role in how much of a causation the organisations could see. Pornography is not the only reason that sexual violence has increased among youths, there are other things contributing, like how the whole society is very sexualized and is very tolerant to violence in general. The youths had a hard time determining what sexual violence is and how complex consent is. Gender norms put pressure on them to act a certain way in their partner relationships and talk a special way about violence, sex and pornography. To see the causation, you need to have the knowledge about violence, gender and how to talk to youths. We cannot stop the use of pornography, but we can learn how to talk to young people about it and work pre-emptive to prevent more issues to evolve. Sexual violence is a rights issue, but those rights that protect you from violence is not helpful in restricting pornography. Conventions can be used to put more pressure on the state of Sweden to act against these issues. Harmful standards must be prevented and there needs to be support and openness to talk to youths about these issues.

Keywords: pornography, sexual violence, youth, consent, partner relationship, human rights

Innehåll

1. Inledning.....	7
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar	8
1.3 Centrala begrepp.....	8
1.4 Disposition.....	11
2. Bakgrund	12
2.1 Tidigare forskning	14
3. Teori	19
3.1 Genus	19
3.2 Samtycke och autonomi.....	20
4. Metod och material.....	23
4.1 Kvantitativ undersökningsenkät	23
4.2 Kvalitativ intervjustudie	25
4.3 Kritik om intervjuformatet.....	26
4.4 Avgränsningar	27
4.5 Etiska avvägningar	28
5. Analys av den kvalitativa intervjustudie yrkesverksamma civilsamhället.....	29
5.1 Ungdomarnas berättelser om pornografi och sexuellt våld	29
5.2 Samtycke och genus	33
5.3 Normaliseringen och orsakssambandet mellan pornografi och sexuellt våld	36
5.4 Informanternas förslag för att motverka och förebygga det sexuella våldet relaterat till pornografi	39
5.5 Mänskliga rättighetsperspektivet och SRHR.....	42
5.6 Svårigheter i användbarhet av mänskliga rättigheter och att finna orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld	46
6. Slutsats	50

7. Källförteckning.....	52
8. Bilagor.....	56
8.1 Informanternas verksamheter och bakgrund	56
8.2 Intervjufrågor till kvalitativ intervjustudie	58
8.3 Enkätundersökningens frågor och fördelning.....	60
8.4 Resultatanalys frågor enkätstudien.....	65
8.4.1. Sammanställning fråga 7 & 10	65
8.4.2. Sammanställning fråga 4 & 11	67
8.4.3. Sammanställning fråga 13 & 14	69
8.4.4. Sammanställning fråga 1, 2 & 15	71

1. Inledning

Engagemanget för feminism och mot våld i ungdomars parrelation växte fram i egna tonår och av egen utsatthet. Ett nuvarande volontärengagemang i frågan har gett stor insikt i hur allvarligt och utbrett problemet med killars våld mot tjejer är. Där har möten uppstått med flera ungdomar som ställer frågor kring om de måste gå med på att deras partner för in föremål i deras underliv vid sex eller att deras partner har sex med dem när de sover. Det har gjort det till en självklarhet att i denna uppsats studera frågan om pornografi och sexuellt våld ur ett rättighetsperspektiv.

I en studie gjord bland ungdomar i de nordiska länderna har 92 % rapporterat att de kollat på pornografi. Det fanns en skillnad mellan könen, 99 % av killarna respektive 86 % av tjejerna hade sett det (Mattebo, 2014:23). En studie som omfattar data från 81 länder visar på att fysiskt och/eller sexuellt partnervåld mot tjejer mellan 15 och 19 år som varit i en nära relation är 29,4 % (Franzén, Gottzén, 2020:7). Var femte person (18 %) av de i åldrarna 16-24 år har uppgett att de någon gång blivit utsatt för systematiska kränkningar, försök till att begränsa deras frihet, hot, trakasserier, misshandel eller sexualbrott av en nuvarande eller tidigare partner. För tjejer var det 23 % jämfört med 14 % för killarna som uppgav att det skett i en nära relation (Axell, 2018:11). Dessa siffror är alarmerande och är en stor anledning till att denna uppsats blev till. Det bedömdes vara viktigt att se över vad det finns för faktorer som gör att sexuellt våld fortsätter att öka och varför unga personer så ofta missas i arbetet mot våld. Denna uppsats redogör för pornografi som riskfaktor i sexuellt våld, vem som bär ansvar för att motverka problematiken och om problemet är en rättighetsfråga. Förhoppningen är att detta ska skapa bättre förståelse för ungdomars situation och hur utbrett problemet är i Sverige idag.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om det finns ett orsakssamband mellan konsumtion av pornografi och erfarenheter av sexuellt våld i ungdomars parrelationer. Med ursprung i uppsatsförfattarens utbildning så genomförs studien med ett fokus på rättigheter. Detta undersöks med hjälp av en kvalitativ intervjustudie med yrkesverksamma inom den ideella sektorn som arbetar med ungdomar och en kvantitativ enkätstudie som skickats till två gymnasieskolor i Stockholm. Rättighetsperspektivet grundar sig i FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av allt våld mot kvinnor och våld i hemmet och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR).

1.2 Frågeställningar

Uppsatsens huvudfrågeställning lyder:

- Går det att finna något orsakssamband mellan pornografikonsumtionsvanor och erfarenheter av sexuellt våld i ungdomars parrelationer i Sverige? Vilka är i så fall dessa?

För att skapa större förståelse ställs vidare frågorna:

- Hur förhåller sig problematiken i huvudfrågeställningen till mänskliga rättigheter?
- Hur går det att motverka eventuella orsakssamband som finns mellan pornografi och sexuellt våld?

1.3 Centrala begrepp

Ungdom

Enligt Svenska FN-förbundet omfattar begreppet ungdom personer mellan 16-26 år (FN-förbundet, 2019). Globala FN-förbundet definierar ”youth” som 15-24 år, där den främsta översättningen som författaren funnit är ungdomar (UNDESA, u.å.). Med hänsyn till målgruppen för de verksamheter som förekommer i denna uppsats har valts att definiera målgruppen ungdomar som 15-25 år.

Kön och Genus

Kön refererar till biologisk distinktion mellan killar och tjejer, oftast i koppling till reproduktiva funktioner. Genus gäller socialt konstruerade olikheter mellan tjejer och killar som förklarar femininitet och maskulinitet. Genus kan appliceras på individuella, kulturella, strukturella och institutionella skillnader. Begreppet kön innebär könsspecifika variationer i kromosomer, biologiska och fysiologiska karaktärsdrag som definierar tjejer och killar (Mattebo, 2014:20). Genus är socialt skapade roller, beteenden, sysslor och egenskap det specifika samhället bedömer passa kvinnor/män (CETS, 2011). Ytterligare förtydligande tillkommer.¹

Sexualitet

Sexualitet är erfarenhet och uttryck i tankar, fantasier, lust, önskan, attityder, värderingar, beteenden, utövande, roller och relationer. Sexualitet kan innehålla alla dessa delar, men varje individ måste inte uppleva eller uttrycka alla. Sexualiteten påverkas av biologiska,

---

¹ Se avsnitt 3, teori, Connell (2009)

psykologiska, sociala, ekonomiska, politiska, kulturella, juridiska, historiska, religiösa och andliga faktorer (WHO, sida uppdaterad 2021).

Pornografi

Det finns olika definitioner av pornografin i forskning. En definition är sexuellt explicit material med huvudsyfte att göra den som tittar sexuellt upphetsad. Gränsen mellan pornografi och sexuellt material som kan vara mixat med icke sexuellt material är utsuddad. En annan definition av pornografi är media som används eller är menat för att öka sexuell upphetsning. Det är oftast material som innehåller nakenhet och framställande av sexuella handlingar. En annan definition är sexuellt explicit internetmaterial (Mattebo, 2014:24).

Sexuellt våld

Sexuellt våld är försök till eller en faktisk sexuell handling, önskade sexuella kommentarer/närmanden eller annat riktat mot en persons sexualitet genom tvång, oavsett vem som genomför handlingen och vilken relation denne har till den utsatta. Det kan ske i vilken situation som helst men är inte avgränsad till hem och arbete (Jewkes, Sen & Garcia-Moreno, 2002).

Våld i nära relation

Våld i nära relation handlar i de flesta fall om handlingsmönster som både kan vara subtila eller grova brott. Det kan vara allt ifrån förlöjligande till våldtäkt eller allvarliga hot. Oftast är det en kombination av sexuellt, fysiskt och psykiskt våld (Socialstyrelsen, 2019). En nära relation kan vara att individerna är/har varit gifta, sambos/särbos eller har gemensamma barn (Polisen, 2020).

Våld mot kvinnor

Det är ett brott mot mänskliga rättigheter och en typ av diskriminering mot kvinnor och innefattar allt könsrelaterat våld som leder eller riskerar att leda till; fysisk, psykisk, sexuell eller ekonomisk fara eller smärta för kvinnor av alla åldrar. Det gäller även hot om dessa gärningar, tvång eller egenmäktigt frihetsberövande både i det privata och offentliga rummet. Kvinnor omfattar också tjejer under 18 år (CETS, 2011).

Normaliseringsprocessen/Normalisering

Processen varför och hur den utsatta i en misshandelsrelation fortsätter att över tid tolerera allt värre kränkningar kallas för normaliseringsprocessen. Begreppet är etablerat bland forskare och yrkesverksamma som arbetar med våldsutsatta. Det kan förenklat beskrivas som en utsatts försök att anpassa sig efter förövarens upprätthållande, ökad makt och kontroll. Den utsatta får utstå olika former av våld och under tiden förflyttas dennes uppfattning och acceptans av det. Med tiden lyckas förövaren påverka den utsatta så pass att den tar till sig förövarens uttryck och det blir en del av självbilden. De tre mest avgörande delarna är: gränser förskjuts och försvinner, isolering och växlande mellan våld och värme. Kontrollen hos förövaren är väldigt avgörande (ROKS, u.å.).

Killars våld mot tjejer

Uppsatsen diskuterar framför allt killars våld mot tjejer då aktuell statistik visar att det sexuella våldet är mest utbrett där (BRÅ, 2020:25). Acceptansen för framför allt våld mot kvinnor, tron på att män har ett sexuellt berättigande och traditionella synsätt kring manligt och kvinnligt ökar risken för våldsutövande. Våldsutsatthet är vanligare hos unga tjejer än övriga. En studie gjord i 81 länder fann att dominansen för sexuellt och eller fysiskt partnervåld hos kvinnor som levt i en nära relation var 29,4 % för de mellan 15-19 år och motsvarande 31,6 % för gruppen 20-24 år (Franzén, Gottzén, 2020:7). Det är ett strukturellt problem i Sverige vilket innebär att fokuset behöver vara på den övervägande majoritet som utövar våldet, alltså killar och män. Retoriken i uppsatsen är därför att våldet utövas av killar och mot tjejer.

1.4 Disposition

Kapitel 2 i denna uppsats omfattar bakgrund och tidigare forskning. Bakgrunden belyser viktiga begrepp, myndighetsdokument, lagar och konventionstexter som är relevanta för denna uppsats. Tidigare forskning återger material från flertalet forskare och experter på området våld i nära relation och sexuellt våld. Kapitel 3 redogör för uppsatsens två teorier vilka är genus och samtyckesdynamiker vilka är relevanta för att få en helhetssyn på problematik kopplad till sexuellt våld och könsbaserat våld i allmänhet. I kapitel 4 redogörs för de metoder som används i uppsatsen och hur processen med bearbetning av materialet har sett ut. Det som används är en kvalitativ intervjustudie och en kvantitativ enkätstudie. Kapitel 5 innehåller uppsatsens analys där delar från materialet i intervjustudien först redogörs för och stärks av en del material ur enkätstudien. Detta redogörs för under sex olika rubriker. Till sist summeras det som framkom i analysen i kapitel 6 som är sammanfattningen, med förhoppning att svara på uppsatsens forskningsfrågor. Fördjupning gällande intervju eller enkätstudie går materialet att finna i uppsatsens bilagor.

2. Bakgrund

Nedan kommer redogöras för relevanta lagar och konventionstexter som kommer att återkomma i uppsatsens analys.

Brottsbalken; sexualbrott, samtyckeslagstiftningen

I 6 kap 1§ står att om en person genomför samlag eller annan sexuell handling med någon som inte frivilligt deltar, ska personen dömas för våldtäkt, två till sex års fängelse. Frivillighetsbedömningen ska ta hänsyn till om det uttryckts i ord, handling eller annat. Frivillighet finns aldrig om: 1. handlingen sker efter misshandel, annat våld eller hot om brott. 2. Personen utnyttjats för att den är medvetlös, sover, är väldigt rädd eller berusad (fler grunder finns). 3. Personen tvingas genom beroendeställning. Bedöms brottet mindre grovt är straffet fängelse för våldtäkt i max 4 år, vid grov våldtäkt är straffet fängelse i fem till tio år. Det ska beaktas om våld eller allvarligt hot använts, om flera personer deltagit i övergreppet, om gärningspersonen varit hänsynslös eller visat råhet. Kap 6 1a§ säger att om omständigheterna i föregående skett utan aktsamhet och den andra personen inte deltar frivilligt döms till oaktsam våldtäkt, fängelse max fyra år. Om omständigheterna är mindre allvarliga döms personen inte. Kap 6 2§ omfattar ofrivilliga sexuella handlingar som inte ingår i 1§, vilket är sexuellt övergrepp, fängelse max två år. Grovt sexuellt övergrepp ger fängelse minst sex månader, max sex år. Hänsyn måste tas till offrets ålder, om gärningspersonen använt allvarligt våld, råhet, hänsynslöshet eller om flera förgripit sig på offret. I 3§ beskrivs att om brottet i 2§ är grovt oaktsamt utan frivilligt deltagande döms till oaktsamt sexuellt övergrepp, fängelse i max fyra år. Om det är mindre allvarligt döms inte personen för brott (Brottsbalken 1962:700).

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet

Konventionsstaterna ska ha sammansvetsad politik med åtgärder för att stoppa allt våld som omfattas av konventionen och se våld mot kvinnor ur ett helhetsperspektiv (Artikel 7). Åtgärder krävs som skapar beteendeförändring hos både män och kvinnor så fördomar, traditioner eller annat som har en ursprungsidé att kvinnor är underordnade män eller tankar om könsstereotyper utrotas (Artikel 12). Staten ska samarbeta med aktörer inom privat sektor för att utveckla/uppmuntra kompetens hos barn, föräldrar och lärare kring hantering av tekniktyper med förnedrande, våldsamt eller sexuellt innehåll som kan vara skadliga för konsumenten (Artikel 17). Det är viktigt att gärningar som: sexuell penetration av någon (vaginalt, analt eller

oralt) eller andra handlingar med annan person utan samtycke är straffbara. Samtycke måste bedömas utifrån enskilda fall (Artikel 36) (CETS, 2011).

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor

Denna konvention, ofta kallad kvinnokonvention beskriver att staten ska tillta åtgärder som mäns och kvinnors beteendemönster för att få bort fördomar som grundar sig i en föreställning om olika värde mellan könen eller att de har fasta roller (Artikel 5a). Staten ska tillsätta specifika åtgärder för att snabbt uppnå jämställdhet och det ska inte uppfattas som diskriminering, skilda normer får inte finnas kvar (Artikel 4). Staten ska speciellt enligt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter säkerställa åtgärder för utveckling och förbättring för kvinnors tillgång till sina mänskliga rättigheter (Artikel 3) (CEDAW, 1979).

Folkhälsomyndighetens nationella strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR

I Folkhälsomyndighetens strategi framgår:

Alla respekteras och stärks i sin egenmakt, i sin kroppsliga integritet och i sitt privatliv samt i sin sexuella identitet och könsidentitet, utan begränsningar och stigmatisering. Alla har rätt till frihet från diskriminering, inklusive trakasserier och sexuella trakasserier, samt våld eller förtryck. Alla har rätt att fritt välja om, när och med vem eller vilka de vill ha en relation eller leva tillsammans med i jämlikhet (FHM, 2020:7–8).

För att sexuell och reproduktiv hälsa ska vara möjligt krävs erkännande av sexuella och reproduktiva rättigheter vilka omfattar bland annat: respekt för kroppslig integritet, privatliv och självbestämmande; själv få definiera sin sexualitet, sexuell läggning, könsidentitet och uttryck; själv bestämma om och när en vill vara sexuellt aktiv; välja sexuella partners själv; ha säkert och njutbart sex; alltid ha tillgång till avgörande information, resurser, tjänster och stöd för dessa rättigheter, utan risken att bli diskriminerad, känna sig tvingad, utnyttjad eller bli utsatt för våld (FHM, 2020:10). Det har inte alltid varit klarlagt att SRHR-frågor har att göra med mänskliga rättigheter, detta har dock klargjorts av Högkommissionären för mänskliga rättigheter:

Women's sexual and reproductive health is related to multiple human rights, including the right to life, the right to be free from torture, the right to health, the right to privacy, the right to education, and the prohibition of discrimination. The Committee on Economic, Social and Cultural Rights and the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) have both clearly indicated that women's right to health includes their sexual and reproductive health. This means that States have obligations to respect, protect and fulfil rights related to women's sexual and reproductive health. (OHCHR, sida uppdaterad 2021).

2.1 Tidigare forskning

Detta avsnitt redogör för forskning och erfarenheter både inom Sverige och internationellt. Dessa omfattar i vissa fall både pornografi och sexuellt våld, i vissa fall bara det ena. Forskningen som återges visar svårigheten att finna tydliga kopplingar mellan pornografi och sexuellt våld, men viss koppling finns mellan pornografi och sexuellt riskbeteende (sex innan 15 år, inte använda kondom, mer än fyra seriösa partners med mera).

The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States

I sin avhandling berättar Max Waltman hur kontinuerlig konsumtion av pornografi är mycket förekommande bland unga vuxna män. Konsumtionen var sällan lika utbredd hos kvinnor om det inte initierades av en partner eller vän och även då gjordes det mer sällan än bland män. Pornografi ansågs mycket mer fysiskt upphetsande för män än kvinnor som i större utsträckning snarare upplevde negativ effekt av att konsumera pornografi. Män och kvinnor som kontinuerligt exponeras för pornografi avtrubbas inför sexuellt våld och får attityder och uppfattningar som stöttar eller förminskar våld mot kvinnor. Förminskande attityder om våld mot kvinnor är i sig en orsak och förutsättning för aggressivt beteende (Waltman, 2014:89). Eftersom exponering för pornografi orsakar attityder som stöttar våld drar Waltman slutsatsen att det i förlängningen kan orsaka sexuellt våld mot kvinnor (Waltman, 2014:98).

Waltman beskriver hur experimentella studier visat att våldsamt material inte nödvändigtvis påverkar sexuella våldsbeteenden hos individen lika starkt som avhumaniserande ickevåldsmaterial gör (Waltman, 2014:103). Några av studierna han undersökt antydde att material som inte innehöll explicit sexuell aktivitet men var avhumaniserande och objektifierande uppmanade till vålds- och aggressionsattityder. Pornografi porträtterar sexuell objektifiering av kvinnor som frammanar uppfattningar om manlig rätt till ovillkorligt sex vilket bidrar till ökad aggression mot kvinnor i kulturer där manlig aggression indirekt utvecklas eller tolereras (Waltman, 2014:108–109). Pornografikonsumtion i alla dess former orsakar både könsbaserat våld och en mängd attityder som förminskar och normaliserar våldet. Psykologiska experiment visar att det inte behöver handla om i hur stor utsträckning det finns aggression eller våld i pornografiskt material för att få farliga utfall (våldtäkt eller våldtäktsmyter). Det handlar om avhumaniserande och förminskade, hur kvinnor uppfattas som sexuellt urskillningslösa (Waltman, 2014:138).

The effects of pornography on children and young people

Undersökningarna som rapporten av Antonia Quadara m.fl. analyserat visar skillnad i hur tjejer och killar konsumerar och påverkas av internetpornografi. Tjejer i Storbritannien är mindre benägna att titta på internetpornografi än killar och killar kollar oftare och mer medvetet. De fann i en annan studie som författarna redogör för att killar var mer troliga att uppfatta internetpornografi som exalterande, underhållande och upphetsande, medan tjejer oftare uppfattade det som chockerande eller läskigt (Quadara, El-Murr & Latham, 2017:38). Tjejer i flera studier både i Sverige och Storbritannien beskrev att de hade ångest och oro över vad killar förväntade sig av dem sexuellt (Quadara, El-Murr & Latham, 2017:52). Quadara m.fl återger andra forskares uppfattning att minoritetsgrupper bland tonåringar, vare sig i etnicitet eller sexualitet, är mer troliga att använda pornografi som sexualundervisning och få positiva effekter därifrån. Quadara m.fl menar att det kan bero på underrepresentationen av minoritetsgrupper i mainstreammedia. Minoritetsgrupper får färre förebilder och har därför andra pornografierfarenheter (Quadara, El-Murr & Latham, 2017:50). Det finns en koppling mellan brist på användande av kondom och konsumtion av pornografi. Därmed kan pornografisk representation påverka unga personers utövande, acceptans och förhandlingar kring säkert sex så acceptansen av oskyddat sex ökar (Quadara, El-Murr & Latham, 2017:58).

Use of Pornography and its Associations with Sexual Experiences, Lifestyles and Health among Adolescents

Magdalena Mattebo använde sig av en kvalitativ studie (fokusgrupper) och en longitudinell kvantitativ studie. Ungdomarna (definition 10–19 år) i fokusgrupperna uppgav att pornografin gav motsatt budskap mot nationella offentliga hälsomål och lagar. Av deltagarna i den longitudinella studien uppgav 96 % av killarna (totalt 477) och 54 % av tjejerna (totalt 400) att de kollade på pornografi. Det fanns vissa skillnader mellan pornografikonsumerande tjejer och killar gällande fantasier kring sexuella akter, försök till sexuella akter inspirerade av pornografin och uppfattningar om pornografi. I uppföljningsstudien två år senare fann Mattebo att pornografi hade blivit en del av vardagen för många ungdomar. Hon menar att tillgången till pornografi fortsatt kommer vara obegränsad och därför behöver det skapas forum där ungdomar kan diskutera pornografi och få medvetenhet om könsstereotyper i den för att motverka pornografins överkliga värld (Mattebo, 2014:2).

Mattebo rapporterar i sin avhandling om annan forskning som funnit både positiva och negativa effekter av pornografikonsumtion hos ungdomar och det skiljer sig i uppfattning om hur

pornografi påverkar ungdomar då pornografin kan stärka vissa beteenden i interaktion med andra riskfaktorer. Andra forskare som Mattebo redogör för har rapporterat att frivillig exponering av internetpornografi inte gick att associera med sexuellt riskbeteende (sex innan 15 år, inte använda kondom, och mer än fyra seriösa partners). Pornografin försöker undermedvetet förmedla till killar att de ska vara sexuellt dominanta och objektifiera den kvinnliga kroppen (Mattebo, 2014:22–24). Tjejer och killar uppgav liknande siffror i att pornografi påverkade deras sexuella beteende i stor utsträckning. Mattebo menar att det visar att killar och tjejer som konsumerar pornografi har liknande tankar och påverkas av det i liknande utsträckning. Troligtvis finns många anledningar till att tjejer är mer negativa till pornografi än killar, en anledning kan vara att samhället har förväntningar på att killar ska konsumera pornografi och tycka om det medan tjejer förväntas vara negativa och inte tycka om det (Mattebo, 2014:53–54).

Eftersom pornografikonsumtion är så vanligt bland ungdomar går det inte att ignorera att uttrycken om sexualitet som visas i pornografin kommer att bidra till skapandet av normer kring hur tjejer och killar ska agera och bete sig i sexuella situationer och hur deras utseende ska vara. Ett problem skulle kunna innefatta att även om konsumenter inte har perspektivet att kvinnor porträtteras som underordnade för mäns njutning så påverkar det den som tittar ändå. Mattebo menar att även om det bevisats att det finns direkta kopplingar mellan att titta på pornografi och att ha en mer tolerant attityd gällande våld mot kvinnor så är det viktigt att det diskuteras. Föräldrar behöver också bli informerade och medvetna om att pornografikonsumtion är vanligt som ungdom och att vissa ungdomar konsumerar pornografiformer som våldspornografi och BDSM (Bondage/Disciplin, Dominans/Submission och Sodomasochism) (Mattebo, 2014:57–58).

Koll på porr: skilda röster om sex, pornografi, medier och unga.

RFSU- kliniken i Stockholm publicerade en studie med trehundra unga män (16-25 år) som bland annat fick frågan om vem som tagit initiativ till deras senaste analsex. Killarna hade tagit initiativet i 40 % av fallen och partnern i 33 % (Johansson, Hammarén, 2006:40). I en enkät som återges i rapporten uppgav informanterna att deras upplevelse om vad som var bra med pornografi var att lära sig om kroppen, sex och att det kan vara roligt och upphetsande i vissa fall. Det som upplevdes som dåligt var att en får fel uppfattning om sex och kroppen, att det är äckligt och det kan finnas förtryck och maktproblematik i pornografin (Foxhage, 2006:52). Gällande uppfattningen om pornografi som kvinno- och mansförnedrande skiljer det sig mellan

könen (Foxhage, 2006:62). I en annan undersökning som tas upp i rapporten höll ungefär hälften av tjejerna helt eller till viss del med om att pornografi är kvinnoförnedrande medan det bland killarna bara var en tredjedel. Fler killar än tjejer tyckte pornografi är viktigt för att ungdomar ska lära sig om sex (Svedin, Åkerman, 2006:93). De fann att ungdomarna som studerats där de konsumerat mer avancerade former av pornografi (våldspornografi, dokumenterade övergrepp på barn och djurpornografi) oftare än övriga uppgav att pornografi var upphetsande och spännande. Ungefär 50 % av killarna och 30 % av tjejerna fick lust att testa det de sett (inte bara våldspornografi) och ungefär samma fördelning fanns i att ha provat sexuella handlingar de sett i pornografin (Svedin, Åkerman, 2006:100).

Stora porrbooken

Enligt Waltman är förklaringen till att ickevåldspornografi också ökar sexuell aggression att män tenderar att kategorisera kvinnor i två delar, "lösaktiga" eller asexuella. Pornografin ökar synen på kvinnor som generellt "lösaktiga" vilket gör det lättare för konsumenten att föra aggressionen dit. Studier som nyligen gjorts på tyska och amerikanska män visade att ju mer pornografi de tittar på, desto mer vill de testa vad de sett (Waltman, 2021:46–47). Nina Rung som själv arbetat med sexualbrott inom polisen menar att de män som begår sexuella övergrepp inte gör det som en direkt konsekvens av pornografin men att det är en riskfaktor. Oftast finns andra problem som empatirubbningar sedan innan vilket gör att pornografin ökar risken för brott (Rung, 2021:76). Pornografin kan i många fall vara det första eller enda stället där unga får information om sex innan sin debut där de ska ta reda på vad de själva tycker om. Det måste arbetas förebyggande med samtycke och normarbete för att det ska kunna ske en förändring (Rung, 2021:79).

Silvia Ingolfsdottir Åkermark vittnar som åklagare och målsägandebiträde om att pornografin är en produkt av en våldtäktskultur i samhället som gör att den normaliserar och göder våldtäktskulturen i sig. I många fall hon läst beskriver den unga förövaren att han trots att tjejen varit med på det eftersom hon inte sagt nej med ord, eller att hon rört lite på sig när han påbörjat övergreppet (Ingolfsdottir Åkermark, 2021:95). Linda Johansson och Carl Göran Svedin menar att många studier visar samband mellan konsumtion av pornografi och tillåtande attityder till olika typer av sex och stereotyper om kön, det innebär dock inte att pornografi är orsaken till det (Johansson, Svedin, 2021:123).

Barnmorskan Katarina Svensson Flood skrev ett inlägg på sociala medier sommaren 2020 som blev viralt. Hon redogjorde för att många tjejer hon möter i sitt arbete på ungdomsmottagning

kommer dit för att de känner smärta vid sex, hon beskriver det som hård sex. Tillgången till pornografin har gett unga tjejer fysiska konsekvenser. Det har i många fall förändrat synen på den egna kroppen och på sex, kroppen ska vara tillgänglig för partnern. Hon möter unga tjejer som frågar om det alltid ska göra ont när en har sex, om en måste gå med på analsex och vad som kan hända om en har strypsex för länge. Många av tjejerna vittnar om att de har sex som deras partner vill ha det, utifrån vad partnern har sett i pornografin (Svensson Flood, 2021:139–141). Linn Heed som psykolog, psykoterapeut och sexolog menar att pornografin förvrider individens normala sexuella tändningsmönster. Normerna och förväntningarna på sex förändras vilket påverkar både krav på oss själva och andra. Det sker en normaliseringsprocess där vi blir avtrubbade av porr som kanske till en början gav obehag men som avtar om vi tittar på det under lång tid (Heed, 2021:151–152).

3. Teori

Som teoretiskt ramverk för denna uppsats har boken *Om Genus* av Raewyn Connell valts. Boken belyser förväntningar på kön och problematiserar samhällets, kulturen och politikens påverkan på individen, vilket är relevant för frågan om pornografi. Den andra teorin är boken *Samtyckesdynamiker: sex, våldtäkt och gråzonen däremellan* av Lena Gunnarsson som innehåller relevanta teorier kring samtycke. Den belyser svårigheten kring att veta om något som inte känns bra vid sexuella akter med sin partner faktiskt är ett övergrepp eller inte, vad det innebär att ge samtycke i en parrelation och oklarheter som kan tillkomma.

3.1 Genus

Genusforskningen idag kom ur kvinnorörelsens kamp om jämställdhet för att de flesta genusordningar i världen gynnar män och missgynnar kvinnor. Genusfrågor handlar lika mycket om män som kvinnor (Connell, 2009:10). Människor formar sig själva till maskulina eller feminina. Vi tar vår plats i genusordningen eller förhåller oss till den som givits oss genom hur vi agerar i vår vardag. Det finns idag industrier som föraktar och marknadsför kvinnors kroppar som varor för män att konsumera, som prostitution, porr och även reklam (Connell, 2009:19–20). Genus är en social struktur med en speciell relation till den mänskliga kroppen då allmänhetens uppfattning om genus visar naturliga skillnader mellan könen, mellan kvinnliga och manliga kroppar. Problemet med den uppfattningen enligt Raewyn Connell är att den komprimerar biologisk komplexitet som något tvådimensionellt, kulturella mönster blir endast en spegling av kroppsliga skillnader. Genus handlar om hur samhället förhåller sig till människans kropp och vilka konsekvenser det får för vissa delar av våra liv och vår gemensamma framtid (Connell, 2009:25).

Genus handlar om mycket mer än relationer två personer emellan, det handlar också om en stor komplicerad ordning av institutioner och kulturer som skapar relationer och innebörd i en genuskontext (Connell, 2009:81). Försök som gjorts att införa andra genusmönster som begreppet androgyn, menar Connell har visats i studier ha mycket liten inverkan på allmän psykologi eftersom kön fortfarande ses som något enkelt och tvådelat (Connell, 2009:83). Populärpsykologin kopplar samman skillnader i kroppar och sociala effekter vilket skapar bilden att kvinnor har en typ av egenskaper och män andra. Det finns förväntningar om att kvinnor ska vara sexuellt lojala och män aggressiva vilka har fått stort utrymme i västvärlden (Connell, 2009:86).

Connell menar att våra kroppar både är subjekt och objekt i social praktik. Kroppsliga förlopp och sociala strukturer existerar i cirkelbanor som förändras över tid och vid historiska händelser som påverkar samhället (Connell, 2009:95). Genusrelationer skapas och förändras i vår vardag, och beteenden från vår könskategori som man eller kvinna är vad genus är, vilket vi skapar åt oss själva men inte frivilligt (Connell, 2009:103). Det sker förändring i genusrelationer utifrån både inre och yttre faktorer som kan vara genusstrukturerade, därför behövs förståelse för att genus är ett dynamiskt system (Connell, 2009:122). Connell belyser att det heterosexuella begäret också kämpar mot sociala auktoriteter som skapar bestämda positioner och identiteter i den heterosexuella ordningen. Heterosexuella sociala relationer är snarare ett hot mot genuspolariseringen än tvärt om då det oftast är i samband med sex som heterosexuella män blir osäkra och passiva och bryter därmed genusnormer (Connell, 2009:146–147).

Det är tydligt att de som kämpar för genusdemokratisering på global nivå fortfarande inte är tillräckligt starka i jämförelse med hur stort problemet är, de har inte tillräckligt inflytande på globala marknaden (Connell, 2009:197). Samtliga politiska rörelser i världen uppfattar genus på olika sätt, vilket gör att vi måste finna praktiska sätt att fortsätta jobba framåt likt utvecklingen av mänskliga rättigheter. Deklarationer och konventioner tolkas på olika sätt, men med tillräckliga likheter för att möjliggöra praktiska åtgärder i positiv riktning (Connell, 2009:199). Utdelningen för patriarkatet är det viktigaste inlägget i genuspolitiken idag, det gör att det fortfarande är värt att försvara det. Männens tjänar för mycket på det nuvarande upplägget, vilket är en anledning till upprätthållandet av vår genusordning. Skadeverkningarna av patriarkatet hamnar på kvinnor som utnyttjas, nedvärderas och utsätts både för våld och förtryck. Fördelningen mellan vem som har makt och vem som är förtryckt är tydlig utifrån hur utbrett våld i hemmet, våldtäkt och sexuella övergrepp mot barn fortfarande är. Det beskrivs oftast som ett ”problem” och handlingar som bara utövas av en liten mängd män som inte har kontroll (Connell, 2009:189–190).

3.2 Samtycke och autonomi

Människan skapas och formas av sina relationer och hur lätt vi påverkas varierar utifrån ålder, vi är dock mer än bara relationerna (Gunnarsson, 2020:20). Lena Gunnarsson förklarar att forskare har olika uppfattning kring om samtycke kan samexistera med tvång, vissa tycker det medan andra menar att samtycke förutsätter frivillighet (Gunnarsson, 2020:25). Viss forskning Gunnarsson redogör för visar att det vanligaste sättet att uttrycka samtycke inte sker verbalt, det är också mer ovanligt med konkreta verbala frågor om samtycke i långvariga relationer i

jämförelse med där en har sex med någon för första gången. Flera studier hon återger visade att män kan betrakta samtycke som en enstaka händelse och att om en sexuell akt påbörjats så kan det tolkas som samtycke att fullfölja den. Den typen av studier har svårt att bedöma samspelets komplexitet mellan människor (Gunnarsson, 2020:27).

Gunnarsson beskriver hur forskning visar att patriarkala föreställningar som finns kring kvinnors sexualitet kan riskera att öka missförstånd. Ibland kan män uppfatta en kvinnas nej som en strategi för att bibehålla respekten för sig själv och inte för att det skulle vara ett faktiskt nej. I samtyckesforskning finns något som kallas oönskat samtyckesbaserat sex, en definition av det är att säga ja till sexuellt initiativ även om inte lusten finns. En annan definition är att det är sex som är oönskat men ändå frivilligt (Gunnarsson, 2020:30–31). I fasta relationer är det vanligt att framför allt kvinnor, men också män, ställer upp på sex även om lusten inte finns där för att de bryr sig om sin partners sexuella behov, för att undvika konflikt eller inte vill såra sin partner (Gunnarsson, 2020:33).

Enligt psykologiforskaren Nicola Gavey sker i framställandet av normativ heterosexualitet en porträttering av kvinnor som passiva mottagare av aktivt manligt begär. Det som diskuteras är vad som kallas för sexuellt manus, tendensen hos män och kvinnor att samspela sexuellt på ett sätt som är accepterat av kulturen och som bidrar till hur heterosex ska se ut. Ett problem är att kvinnor i de flesta fall frivilligt medverkar i mönstret då även de har socialiserats in i vad heterosexualitet ska vara. Det finns förväntningar på kvinnor att inte visa sig som autonoma eller med aktiv sexualitet vilket kan göra att de blir mer passiva och sannolikheten finns att den andra parten är mer drivande. Det finns ett nära förknippande mellan att bli bekräftad som kvinna och att ha en roll som sexobjekt i heterosex tänkande vilket kan leda till njutning av att rikta sin sexualitet till att vara ett upphetsande objekt i stället för upphetsat subjekt (Gunnarsson, 2020:38–40).

Det problematiska med att det finns förväntningar på manligt sexuellt handlingstagande/aggressivitet och att kvinnor bara ska ge respons är att det indirekt bidrar till sexuellt våld och samtycke i samkönade relationer missas. Kvinnor som grupp är mest sårbara för sexuella övergrepp, samtidigt har män som grupp mest förväntningar på sig kring sex då män med mindre lust får lägre hetero-status och blir sårbara (Gunnarsson, 2020:45–46). Väldigt lite forskning är gjord på samtycke i samkönade relationer. I en studie från 2004 som Gunnarsson återger menade forskarna att det inte fanns några direkta skillnader mellan män och kvinnor i deras samkönade samtyckesbeteenden (Gunnarsson, 2020:49). Ökad kunskap om

erfarenheter i ”gråzonen”, otydligheten och komplexiteten i samtyckesdynamiker är viktiga delar i arbetet mot en värld fri från sexuellt våld. Det behövs acceptans för att vi inte alltid har en tydlig gräns mellan våld och sex/ samtycke och icke-samtycke (Gunnarsson, 2020:52–53).

4. Metod och material

Valet att till denna uppsats använda både en kvalitativ och kvantitativ ansats grundar sig i att det är avgörande att inkludera målgruppen som syftet är att undersöka. Valet av sekundärmaterial till tidigare forskning gjordes utifrån vad författaren fann hänvisat till i tidigare uppsatser på området och utifrån vad som gick att finna vid sökningar på centrala begrepp som pornografi, sexuellt våld och våld i ungdomars relationer. Författarna har olika bakgrunder och perspektiv på problemet, både utifrån erfarenheter, kunskap och utbildning. Valet av att undersöka frågan ur ett rättighetsperspektiv var självklart utifrån uppsatsförfattarens utbildningsbakgrund. Konventionerna har valts ut utifrån dess koppling till frågan om mäns våld mot kvinnor/killars våld mot tjejer och sexuellt våld, samtliga är också ratificerade av Sverige. Uppsatsen är problemidentifierande/explorativ då syftet är att undersöka vad det finns för problematik kring sexuellt våld och pornografi, vad den beror på och varför den inte belyses mer idag. Perspektivet mänskliga rättigheter bidrar till en ökad fördjupning av hur komplext problemet är och visar på skillnad i teori och praktik.

4.1 Kvantitativ undersökningsenkät

Valet föll på att genomföra den anonyma enkäten i årskurs tre på gymnasieskolor för att få en väl avgränsad målgrupp, kunna säkerställa att ungdomarna var myndiga och i en relativt trygg och kontrollerad miljö. Ifrån början var en specifik gymnasieskola i Stockholm tänkt att genomföra enkäten på, då författaren har nära kontakter där. Tyvärr omöjliggjordes detta delvis för att skolan är kommunal och därmed har policys mot enkäter, dessutom bedömdes frågorna i enkäten vara för känsliga för eleverna att svara på. Efter misslyckandet med första kontakten gjordes valet att skickade ut förfrågningar om deltagande i enkäten via mejl till andra gymnasieskolor i Stockholmsområdet för att kunna vara tillgänglig att bistå vid eventuell problematik. Om mejlet besvarades och intresset fanns skickades länken till den internetbaserade enkäten för godkännande till ansvarig lärare/rektor. Det gav möjlighet för revidering av enkäten utifrån eventuella synpunkter från ansvarig yrkesverksam vilket ökade sannolikheten för medverkan. Valet föll på internetenkät främst på grund av rådande pandemi, för deltagarnas personliga säkerhet och för att eleverna i många fall studerade hemifrån. Den domän som användes var <https://www.surveymonkey.com/sv/> då den var kostnadsfri med möjlighet till 100 svar.

Valet av skolor gjordes framför allt utifrån efterforskning via internet på skolor med väletablerad sexualundervisning och/eller arbete med /intresse för frågor gällande pornografi.

Detta gjordes då uppfattningen var att frågorna var mycket känsliga, att det fanns en viss avhållsamhet till ämnet i skolmiljön och för att säkerställa att eleverna kunde få stöd om enkäten upprörde känslor. Samtliga skolor förutom två avböjde mejl-förfrågningarna med hänvisning till pandemin, att elever och lärare har tillräckligt på sitt bord, att det inte fanns tid eller ork till en enkät eller så uteblev svaret helt. I slutändan skickades förfrågningar till ett tjugotal gymnasieskolor i Stockholmsområdet. Detta är viktigt att belysa då det gjorts ett gediget försök att samla in omfattande material från målgruppen själv, med målet att få in 100 enkätsvar. Det blev snabbt tydligt att frågan om pornografivanor och sexuellt våld fortfarande är en mycket tabubelagd fråga och något som skolverksamheter inte tycks vara redo att ta i. Med eftertanke hade frågan möjligen kunnat ställas direkt till ungdomarna, utan skolan som mellanhand, men med hänsyn till den tid som fanns för att genomföra arbetet bedöms det bästa valet ha gjorts utifrån förutsättningarna.

Undersökningens målgrupp var 18–19 åringar, årskurs tre på gymnasiet i två olika skolor. Enkätens titel löd ”Gymnasieungdomars pornografivanor och erfarenheter av sexuellt våld”.² En definition av sexuellt våld medföljde både i frågan där begreppet var centralt och i introduktionen till enkäten, samma definition användes som återges i denna uppsats.³ För att enkäten skulle vara begriplig har frågorna formulerats med hänsyn till målgruppens ålder (Fangen, Sellerberg, 2011:80). Detta har säkerställts genom att skicka enkäten till två personer i målgruppens ålder som har säkerställt att de förstod frågorna. Det har också varit viktigt att frågorna är formulerade utan att vara diskriminerande eller upplevas som ”rätt/fel” där en stor bredd av svarsalternativ tagits fram med det i åtanke (Fangen, Sellerberg, 2011:81).

Enkäten är en urvalsundersökning, eftersom undersökningen görs på specifika skolor, i utvald åldersgrupp utifrån hänsyn till forskningsetik. Urvalets avgränsning innebär att det inte går att säkerställa att det är representativt för målgruppen i stort. För att styrka att både den kvalitativa och kvantitativa undersökningen ändå är representativ genomförs en jämförelse med sekundära data i form av befintlig forskning som återgetts i kapitlet tidigare forskning (Fangen, Sellerberg, 2011:77). De ansvariga lärarna förmedlade till eleverna att det var frivilligt att besvara enkäten. Därmed dras slutsatsen att det är en anledning att utfallet blev en svarsfrekvens på 50 %. Svarsfrekvensen kan anses mindre tillförlitligt, däremot med hänsyn till känsligheten som omgärdar dessa frågor så anses det insamlade resultatet till viss del vara användbart och några

---

² Se enkäten bifogad i bilaga 8.2

³ Se begreppsbeskrivning i inledningskapitlet

frågor kommer att hänvisas till för att stärkas redogörelser från informanterna i den kvalitativa intervjustudien. Det har varit viktigt att oavsett svarsfrekvens inkludera ungdomarnas svar i uppsatsen då det inte kan anses etiskt att undersöka problematik inom en målgrupp utan att inkludera målgruppen själv. Dessutom har gediget arbete lagts ner för att få information från målgruppen och finna samband däri.

4.2 Kvalitativ intervjustudie

Vid användning av surveyundersökningar är en viktig strategi att ha flera informationskällor då det kan stärka eventuella brister i undersökningsformen (Yin, 2007:125). Mattebo beskrev även i sin avhandling att intervjuer med vuxna som arbetar med unga är fördelaktigt för att öka förståelsen kring deras roll i att bemöta pornografi, sexualitet och könsjämlighetsproblem bland unga (Mattebo, 2014:62). Det var självklart redan i grundidén för uppsatsen att genomföra en kvalitativ intervjustudie med yrkesverksamma som arbetar med ungdomar i frågor som berör sexuellt våld, pornografi och utsatthet. Avgränsningen att undersöka frågan hos åldersgruppen 15–25 bedömdes relevant då de flesta verksamheterna hade en liknande bredd av stödsökande och det var en medelväg bland de definitioner som gick att finna av begreppet ungdom.⁴ Däremot beskriver informanterna i intervjustudien till största del gruppen som ”unga”, dock gäller det fortfarande samma åldersspann. Detta har säkerställts genom frågan vilken åldersgrupp de arbetar med och hur de definierar den.⁵

För att ta kontakt skickades mejlförfrågningar till ansvariga eller personer i verksamheterna med expert/fokusområde relevant för intervjun. I mejlförfrågan förklarades uppsatsens syfte, frågeställning och ungefärlig tidsåtgång för intervjun. Förfrågan skickades ut till ungefär femton organisationer.⁶ Följande valde att delta: *Stiftelsen 1000 Möjligheter*, *Föreningen tillsammans*, *Riksförbundet Unizon*, *ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige)*, *RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning)*, *Novahuset* och *WEGA advokaterna*. Intervjuernas omfattning varierade mellan 30–70 minuter beroende på svars längd och följdfrågor. De bedöms vara fokuserade, då det var relativt korta intervjuer med tydlig struktur i frågorna med utrymme för öppen dialog (Yin, 2007:118). Samtliga intervjuer ljudinspelades och ljudfilerna raderades när transkribering var färdigställd. Bearbetningen av materialet har gjorts utan direktöversättning då viss rättning av talspråk gjorts för att innehållet i intervjuerna var viktigast att förmedla, inte uttrycksformen (Öberg, Ehn, 2011:63). Valet gjordes att transkribera

---

⁴ Se begreppsbeskrivning i inledningskapitlet

⁵ Se frågeformulär i bilagor

⁶ Samtliga går att finna i bilagor

hela intervjuerna då det var avgörande för att få en överblick över materialet och kunna se mönster i informanternas berättelser. Samtliga informanter har konsulterats för godkännande av materialet innan publicering och några smärre justeringar har gjorts av citat efter informanternas önskan. Mer information om informanterna, deras arbete och verksamheter går att finna i uppsatsens bilagor.⁷

Intervjuerna var semistrukturerade med samma grundfrågeformulär för alla verksamheter, det tillkom ett fåtal följdfrågor som varierade utifrån informanternas svar. Det tillfrågades inledningsvis vid intervjun om informanterna godkände att den spelades in, vilket samtliga gjorde. Samtalet i alla intervjuerna påbörjades med en genomgång av uppsatsen och därefter fick informanterna själva berätta om vad de arbetade med och vad verksamheten arbetade med.⁸ Efter genomförandet av första intervjun gjordes några preciseringar i frågeformuläret för att få en mer följsam struktur och vissa begrepp förtydligades, samtliga intervjuer innehöll fortfarande samma frågor. Det ställdes ett antal kortare frågor kring hur informanterna definierade begrepp som sexuellt våld, samtycke, rättigheter och sin målgrupp, då det ansågs vara viktigt att veta informanternas uppfattning om begreppen innan övriga frågor ställdes för att säkerställa att intervjuerna analyserades på ett rättvist sätt.

För att underlätta analysen har samtliga personer som intervjuats fått alias att följa i texten:

I.1: Psykolog, 1000 Möjligheter

I.2: Ullholm, RFSU

I.3: Anställd på tjejjour, ROKS

I.4: Raask, Föreningen Tillsammans

I.5: Andersson, Unizon

I.6: Brännström, WEGA Advokaterna

I.7: Rietz, Novahuset

4.3 Kritik om intervjuformatet

En kritik som framförts är att endast vad som sagts i intervjuerna brukar återges vilket gör resultatet väldigt likt journalistik. Ett problem med intervjuer är att uttalanden från den som intervjuats främst hänger ihop med den som gjort intervjun. Den som analyserar materialet bör

---

⁷ Se bilaga 8.1

⁸ Se frågeformuläret bifogat i bilaga 8.2

studera fenomen som delar i en kontext eller i ett led av fenomen (Rennstam, Wästerfors, 2015:43–44). Därför har det i den kommande analysen varit viktigt att sätta frågorna och svaren i en kontext av informantens arbete, hur interaktionen mellan författaren och informanten sett ut och vilka känslor frågorna som ställdes skapade hos informanten. Det är en av anledningarna till att samtliga intervjuer till fullo transkriberades. Informanternas argument stärks också av information från forskare och teoretiker vilket skapar en nyanserad analys.

4.4 Avgränsningar

Uppsatsens ger inblick i hur problematiken kring frågeställningen ser ut framför allt i Stockholmsregionen, då fem av sju verksamheter har sina kontor där. Däremot möter verksamheterna i den kvalitativa studien ungdomar online från alla delar av landet. Många barn och ungdomar är väldigt begränsade i sin kunskap om sexualkunskap, pornografi och sexuellt våld utifrån hur barndom och familjerelation ser ut vilket inte tydligt framförs i materialet. Författaren gör en reservation för att ungdomarnas erfarenheter kan skilja sig åt om de bor i storstads- eller landsbygdsområde, socio-ekonomisk status, etnisk bakgrund, religion eller andra faktorer. Undersökningen avgränsas till erfarenheter av pornografikonsumtion och sexuellt våld vilket därmed inte omfattar porrindustrins faror eller annan problematik för dem som arbetar i den. Med det inte sagt att denna miljardindustri inte påverkar hur de unga reagerar på materialet, med hänsyn till uppsatsens omfång finns dock inte utrymme att undersöka det. Valet att ha ungdomar som målgrupp gjordes tidigt och utifrån att i egen volontärerfarenhet ha sett att gruppen inte prioriteras gällande någon form av våld.

Uppsatsen kommer efter mycket avvägning, inte att fokusera på det rättighetsperspektiv som omfattas av barnkonventionen även om konventionen vänder sig till barn upp till 18 år. Detta för att större delen av målgruppen för denna uppsats befinner sig ovanför det spannet och barnkonventionen uppfattas till stor del vara ett skydd för yngre barn. Det bör ändå belysas att konventionen skyddar barn mot det som omfattas av denna uppsats. Bland annat belyser konventionen att staten måste se till att det finns åtgärder som skyddar barn mot alla former av våld, övergrepp eller annan utsatthet under tiden barnet är under omvårdnad av förälder, vårdnadshavare eller någon annan (Artikel 19). Det behövs också skydd mot alla typer av sexuellt utnyttjande och övergrepp. Barnet inte ska tvingas eller övertygas till något som omfattas av det (Artikel 34) (UNCRC, 1989).

Vilka föreningar som kontaktades till intervjustudien behöver uppmärksammas då perspektivet som främst synliggörs i analysen utgår ifrån kvinnor/tjejer. De verksamheter som till störst del

möter och identifierar sig som män valde att tacka nej till förfrågan om intervju. Detta gör i sig att killar/mäns perspektiv inte tydligt synliggörs utöver den information som insamlats i enkätundersökningen. Inte heller synliggörs HBTQI-personer som i stor utsträckning är mycket drabbad av alla former av våld. Bland annat beskriver Gunnarson att utsattheten för sexuellt våld är större i homo- och bisexuella relationer än i heterosexuella (Gunnarsson, 2020:50). Även när det gäller SRHR försummas ofta HBTQI och unga, deras rättigheter uppfylls inte (FHM, 2020:17–19). Homo-, bi- och transpersoner är mer utsatta för sexuella trakasserier, övergrepp och våld än övriga befolkningen i Sverige (FHM, 2020:15). Problemet med deras utsatthet är så pass omfattande att det bedöms vara tillräckligt stort för en egen studie där HBTQI-personer får berätta sina berättelser om utsatthet. Dessutom framgår av Gunnarsson att väldigt lite studier har gjorts på samtycke i samkönade relationer (Gunnarsson, 2020:49). Gruppen berörs i denna studie utan någon djupare analys av deras utsatthet eftersom vare sig utrymme eller välgrundad forskning fanns. Det bör dock belysas att HBTQI-personer är mycket drabbade av de genusstrukturer och problematik som diskuteras i denna uppsats och att uppsatsförfattaren inte på något sätt ignorerar denna problematik.

4.5 Etiska avvägningar

Inget ställningstagande har tagits vare sig för eller emot eventuell kritik som framförts till de verksamheter som tillfrågats för intervjustudien då deras arbetsmetoder inte är fokus i denna uppsats utan deras sakkunskap på området. Informanterna har tillfrågats om de velat vara anonyma och om deras medverkan var som sakkunniga endast eller som representanter för verksamheten. Det har varit viktigt att se efter att informanterna förstår frågorna och att om så inte är fallet förklara igen. Det bedöms att samarbetet varit gott med verksamheter och informanter för den kvalitativa studien och att det funnits ett ömsesidigt engagemang för frågan vilket öppnat för transparent dialog. Vid undersökningar likt denna krävs ansvar för informanten oavsett målet med undersökningen (Ulrich, 2017:196). Studier i mänskliga rättigheter i allmänhet kan vara direkt risk för psykisk skada, vilket är viktigt att ha i åtanke om en märker stark reaktion från informanten (Ulrich, 2017:200). Frågor har ställts till informanterna i enkätundersökningen med försiktighet. Det har även funnits med en varning i inledningen av frågeformuläret gällande att det omfattar frågor om sexuellt våld. Det har varit viktigt att få föra fram ungdomarnas egna upplevelser utan att förminska, förstora eller ifrågasätta dem. Informanterna i intervjustudien har fått godkänna de citat som redogörs för i analysen och i det skedet bedöma om de ville vara anonyma i studien eller inte.

5. Analys av den kvalitativa intervjustudie yrkesverksamma civilsamhället

Nedan redogörs för samtliga informanternas svar inom samma ämnesområde under samma rubrik. Först redogörs för ungdomarnas uppfattning om pornografi och sexuellt våld. Därefter följer samtal om genus och samtycke. Sedan diskuteras huvudfrågeställningen i uppsatsen. Detta resonemang följs av möjliga åtgärder och förbyggande insatser för att motverka problematiken. Därefter förs mänskliga rättighetsperspektivet på frågan in och analysen avslutas med en redogörelse för de problem som finns kopplade till vilket stöd som finns för ungdomar, varför det är svårt att se orsakssambandet till sexuellt våld och varför ungdomar inte anmäler.

5.1 Ungdomarnas berättelser om pornografi och sexuellt våld

Till frågan hur ungdomarnas konsumtion ser ut ställdes en följdfråga till I.5 som gällde dennes uppfattning om ungdomarna kan göra någon analys av pornografin:

[...] de säger mycket mer om porr nu än de gjorde för bara fem år sedan och det är för att samtalet är större nu om porr och det till och med finns filter på skolan och då blir det väl att man pratar om det [...] Jag upplever att det finns en rörelse bland unga som gör en analys om att det här är dåligt och skadligt. Sen upplever jag att ganska många när man ställer frågor om det tycker själva att ”jag vill inte slå min tjej” eller ”jag förstår ju att man inte ser ut som tjejerna gör i filmerna”. (Andersson, 2021.03.24)

I.2 förde också ett resonemang om ungdomars egen analys av pornografi:

[...] sammantaget är det lika vanligt eller vanligare att man säger att det ger en skev bild av relationer, en skev bild av hur kroppar ser ut, det är ojämnställt även om det är två killar som har sex med en tjej eller om det är två tjejer som har sex med en kille, [...] unga har en ganska reflexiv bild, inte bara från forskningen utan från vår samlade erfarenhet, de kan sätta in det i en kontext. (Ullholm, 2021.04.15)

Det tycks som att mer kunskap utvecklats de senaste åren i takt med likt beskrivits i tidigare forskning, att porrindustrin och porrkonsumtionen utökats. Det är troligtvis en anledning till att samtal om pornografi utvecklats och genomförs nu av både lärare och ideell sektor. Frågorna i enkätstudien hade koppling till detta gällande pornografi, det fanns samband mellan dem som uppgav att de inte använde sig av porr i sitt sexliv och som uppgav att porren inte visar vad sex är i verkligheten (nio svarade ”aldrig” på båda). Därmed tycks ungdomar som själva inte konsumerar pornografi, inte se ett behov av att använda det eller att det är en reflektion av verkligheten (Se bilaga 8.4.1.). Enkätstudien visade att det fanns större positivitet till pornografi för de ungdomar som konsumerade ofta (Se bilaga 8.4.2.). För större inblick i ungdomarnas egen uppfattning om problemet/fenomenet pornografi så ställdes frågan till samtliga informanter hur ungdomarna själva pratade om och beskrev pornografi. Det framkom att mycket handlar om vad en måste gå med på vid sex och i en relation på grund av pornografin:

[...] vare sig man har kollat eller hört om porr så är det fler frågor som ” jag har hört att killar ska komma en i ansiktet, är det sant?” [...] de går runt med frågor och funderingar som de inte riktigt kan greppa tag om och som ibland kanske är lite jobbiga, ”är det sant att man måste ställa upp på analsex? Min kille säger att alla gör det eller att det är supervanligt”. (Informant 3, 2021.03.10)

För några år sedan var det vi som fick ställa frågan och då kanske de kunde reflektera över det, men nu tycker jag att de tar upp det väldigt mycket själva i chattar och när de söker stöd. De frågar väldigt explicita saker [...] ”min kille vill göra det här och jag vill inte vara en dålig flickvän, hur gör man den här handlingen utan att det gör ont?”. (Andersson, 2021.03.24)

Många tycker först att det är ganska coolt och häftigt, men jag tycker att börjar man skrapa lite på den fasaden och prata om ” jag har sett mycket porr och jag tycker att det är ganska våldsamt” och prata med dem om det så märker man att det är ganska många som mår väldigt dåligt över det. [...] Vi får många frågor, framför allt kanske i årskurs åtta som handlar om både att bli våldsutsatt i samband med sex, och att utöva våld i samband med sex. Det finns väldigt höga krav på det och det är många som är väldigt oroliga för att ha sex just för att de måste bli utsatta eller utöva våld i samband med det. (Rietz, 2021.04.22)

Det som informanterna beskriver stärks i tidigare forskning där tjejer kommer till ungdomsmottagningar på grund av smärta vid hårt sex. De hade också sex som deras partner ville utifrån pornografin (Svensson Flood, 2021:139, 141). Allt detta styrker att det finns en grupp ungdomar som uppfattar att de borde ställa upp på alla sexuella handlingar som tillfrågas eller antyds i en relation, vilket om handlingarna har våldsinslag, i förlängningen kan suddas ut gränsen för vad som är sexuellt våld. När frågan ställdes till I.1 och I.3 om hur många ungdomar som aktivt konsumerar pornografi och hur könsfördelningen ser ut beskrevs killars erfarenhet och krav gällande pornografi:

Vi får också in killar som beskriver att porren har förstört deras sexualitet på så sätt att de har svårt att njuta av ”vanligt” (informantens citationstecken) sex. De har svårt att gå i gång på när det inte är våld och de vill testa de olika sakerna som de onanerar till [...] Tjejerna å sin sida kan berätta om hur de känner press att behöva ställa upp på det de ser i porrfilmer [...]. Ibland blir de tvingade att kolla på porr med sin pojkvän, ibland gör dem det också frivilligt för att de tänker att de vill vara en rolig sexpartner och [...] pushar sig själva till att göra saker de inte njuter av. Ibland kommer de in på chatten till exempel och frågar oss vad de kan göra för att det inte ska göra så ont vid analsex [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

[...] jag tänker att när man är i en relation finns uppfattningen att om man verkligen älskar någon då ställer man upp [...] det är fortfarande en grej att om man har haft sex med personen innan så är det inte lika farligt att ha sex igen. Det ligger en otrolig norm kring att tjejer inte ska ha sex med många. Nu gissar jag bara och det har kommit upp ibland [...] att det kanske också är något som tjejer har till sin fördel om hon inte har haft sex med killen, att man fortfarande ser det som att man ska skydda hennes sexualitet litegrann. Har hon redan haft sex med honom en gång så försvinner den delen och då kan hon kanske lika gärna prova en annan form av sex som hon inte vill egentligen [...]. (Informant 3, 2021.03.10)

Upplevelserna från I.1 och I.3 stärks av teorin att det som kvinna och man i parrelationer är vanligt att ställa upp på sex för sin partners skull för att förebygga konflikter eller inte vilja sår sin partner (Gunnarsson, 2020:33). Det handlar om det som samtyckesforskning kallas oönskat samtyckesbaserat sex, att säga ja till sexuellt initiativ även om inte lusten finns, sexet är oönskat

men ändå frivilligt (Gunnarsson, 2020:31). Fallen beskriver svårigheten att veta vad samtycke är när en har en partner, vilket förekommer i både ungdomars och vuxnas relationer. Det finns en norm och förväntningar att ställa upp på sin partner utan att ifrågasätta situationen eller känna efter egna känslor. Det synliggjordes också i enkätstudien där frågan ställdes om ungdomarna ansåg att det var viktigt att gå med på sex om ens partner ville det oavsett vad en själv ville. Där fanns också en fråga om någon eller båda parter hade förväntningar kring sex. Det visade sig gällande båda dessa frågor att ungefär en tredjedel av ungdomarna uppfattade att det var viktigt att ställa upp på sin partner och ungefär lika många levde i relationer med förväntningar på sex (Se bilaga 8.4.3).

Ett annat problem med detta är att kvinnor/tjejer väljer att bidra till förväntningarna som finns på heterosexualitet idag för att de socialiseras in i passiv sexualitet och förväntar sig att partnern är drivande (Gunnarsson, 2020:40). Det kan förklara att reflektionen över vad som skett kommer upp först i samtal med professionella likt informanterna. Det uppfattas som att pornografin förvränger bilden av vad samtycke innebär i praktiken vilket reflekteras i ungdomarnas parrelationer. Om ungdomarna i parrelation känner att de borde ställa upp kan svårighet uppstå att förstå om en obehaglig sexuell situation är våld. Förväntningar som finns på kvinnor finns också på män, vilket synliggjordes i ett konkret exempel från I.1 när frågan ställdes om genusstrukturer och patriarkala normer präglar hur ungdomar uppfattar pornografi och sexuellt våld:

[...] jag läste en chatt [...] där tjejen faktiskt ville att han skulle strypa henne, men han ville inte för han tycker inte det känns bra att strypa sin flickvän. [...] han tyckte det var skitjobbigt för han var rädd att hon skulle lämna honom [...] Givetvis tänker jag att de patriarkala strukturerna och machonormerna finns med och förstärks i porren och sen följer med in i relationerna och bidrar till att det faktiskt är så pass många som är utsatta för sexuellt våld i sin parrelation. Där ytterligare ett problem är att många unga tänker att de inte kan vara utsatta för sexuellt våld i en relation för att "han är ju min pojkvän, han kan inte våldta mig", [...] bara man blivit ihop med någon så har man gett sitt samtycke för allt [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

Det som informanten redogör för handlar om det som togs upp i föregående stycke och att män betraktar samtycke som en enstaka händelse, om en sexuell akt påbörjats kan det tolkas som att den får fullföljas (Gunnarsson, 2020:27). Även om Gunnarsson är noga med att dessa studier inte fullt reflekterar samspelet mellan människor så finns ett syfte med att belysa att problematiken finns. Ett annat problem är att det heterosexuella begäret också kämpar mot de sociala makter vilka gör heterosexualiteten statisk. Män har förväntningarna på sig att vara aggressiva och de blir osäkra och passiva vid sex (Connell, 2009:93, 147). Konsekvenserna blir att killar vill leva upp till förväntningarna från samhället och omgivningen, de vågar inte säga

emot och sexuellt våld ökar. Förväntningar och tvång som killar känner kring sex kan också skapa annan problematik som en informant redogjorde för vid frågan om fördelningen mellan könen i erfarenheter av sexuellt våld:

Jämnare än vad vi förstår i samhället, det är jättemånga unga pojkar och män som är utsatta men det är så stigmatiserat att prata om och det finns heller inte jättemycket stöd för unga pojkar som har blivit utsatta. Man pratar inte om det, det är bara att deala (sic) med det. (Rietz, 2021.04.22)

I enkätstudien ställdes frågan om ungdomarna varit utsatta för sexuellt våld grundat i förväntningar från pornografen där fem uppgav att de varit det och lika många att de inte visste. Bland dessa fem som uppgav sig vara utsatta var två heterosexuella killar. Det var också fem personer som uppgav ”jag vet inte” där tre var killar och två tjejer. Samtliga förutom två av dem som uppgav dessa resultat identifierade sig som heterosexuella, de två andra identifierade sig som bisexuella (Se bilaga 8.4.4.). Eftersom frågan också ställdes som en följdfråga till frågan innan som gällde om det fanns förväntningar från ungdomen eller dennes partner så går att utgå ifrån att de som uppgav att de utsatts, hade blivit det av en partner (Se bilaga 8.4.3). Utgångspunkten om någon uppger ”jag vet inte” vid en fråga om övergrepp måste alltid vara att personen har blivit utsatt, då alla indikationer på våld behöver tas på allvar. Därmed går att utgå ifrån att fem killar blivit utsatta för sexuellt våld av sina flickvänner och tre tjejer av sina pojkvänner. Likt informanterna i intervjustudien och Connell uppgett finns en osäkerhet från heterosexuella killar vid sex, vilket skulle kunna förklara resultatet i enkätstudien.

5.2 Samtycke och genus

Den följande diskussionen handlar om vilka roller samtycke och genus har i den problematik som informanterna redogör för. Ju fler intervjuer som genomfördes desto tydligare blev det att hur omfattande sexuellt våld är beror på hur tydligt det är vad samtycke är i en relation och därför accepteras handlingar som av andra eller i annan situation uppfattas som våld, för att det sker i en relation. Samtliga informanter tillfrågades hur de själva definierade centrala begrepp för denna uppsats, där ett återkommande mönster var komplexiteten i begreppet samtycke:

Jag tycker att samtycke är mer komplext kanske än många andra tycker. Samtycke handlar dels om att säga ja och mötas i det ja-et med någon annan eller några andra. [...] sen huruvida det skapar en positiv sexuell upplevelse är en annan sak. För att ha en positiv sexuell upplevelse krävs ömsesidighet och att det känns bra i magen. Inte bara att man faktiskt vill med huvudet, utan också med kroppen. (Raask, 2021.03.03)

[...] Samtycke blir också väldigt föränderligt i sin stabbighet att det är samma sak men det förändras väldigt fort, vilket gör att det är väldigt enkelt och också väldigt komplicerat i att lära ut det. (Rietz, 2021.04.22)

I.4 och I.7 beskriver abstrakt samtycke vilket tycks vara vad komplexiteten i begreppet handlar om, hur någonting ”känns i magen” kan vara väldigt svårt att lära ut till ungdomar. Det verkar handla om den acceptans som finns för att vi inte alltid har en tydlig gräns mellan våld och sex/samtycke och icke-samtycke (Gunnarsson, 2020:53). Frågor ställdes till informanterna om hur de tyckte att ungdomarnas kunskap såg ut om samtycke:

Jag kan tänka att det är ganska svårt att lära ut vad samtycke är [...]. Samtidigt är det för många en känsla om man har samtycke från någon och när man inte samtycker. Just det här med att känna av ögonkontakt, närvaro och kroppsspråk, där tycker jag ändå att man ganska tydligt kan se om någon är med eller inte [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

[...] min uppfattning är att många unga har ganska bra koll på vad samtycke är [...] Det som blir lite klurigt är när man börjar gräva ner sig lite och kanske ställer några frågor till, ”men om man först vill och sen ångrar sig, vad tänker ni då?”, där blir det jobbigt för då blir det helt plötsligt lite tolkningsfråga. Det ska inte vara det men blir indirekt det. (Informant 3, 2021.03.10)

Man har fått till ganska bra att de vet vad samtycke är nu, det har de koll på. Sen har de inte riktigt koll på att ett samtycke är så kort som det är. De tror att har man haft sex en gång så betyder det att man får ha sex jämt. (Rietz, 2021.04.22)

Jag tänker att det finns mycket genusproblematik i hur det fortfarande är väldigt normaliserat vem som ska vara den aktiva parten, som ska ta initiativ. Likväl vem som inte har lärt sig att säga nej till sex och hur det påverkar. Jag menar inte att man har en skyldighet att säga nej till sex, men att säga nej till sex är ofta väldigt svårt. Både för den maskulina parten och den feminina parten vid sex och det tänker jag skapar en utsatthet i sig. (Raask, 2021.03.03)

Jag tror att det är väldigt mycket gråzoner och mycket att de kanske tänker att det inte var så kul eller roligt men det är svårt att säga vad det var, den här stereotypen om att en våldtäkt innebär jättemycket våld och tvång lever i väldigt hög grad kvar. (Andersson, 2021.03.24)

Likt Gunnarsson redogör för visar mycket forskning att det vanligaste sättet att uttrycka samtycke på inte är verbalt och att det brukar minska i långvariga relationer jämfört med engångssex (Gunnarsson, 2020:27). Det kan förklara varför informanterna tycker att begreppet är komplicerat då de i sitt arbete fått höra om svårigheten att avgöra i parrelationer. Alla återkommer till beskrivningar av samtycke som "en intuitiv känsla" vilket är svårt att enas kring innebörden av och om alla människor vet när den känslan kommer. I.5 pratar om svårigheten för ungdomar att förstå att en våldtäkt inte behöver innefatta mycket våld, det är viktigt att belysa att sexuellt våld är många saker och andra fall som informanterna senare beskriver är exempel på det. I vissa fall uppfattas inte det som skett som sexuellt våld för att det inte varit våldsamt utan ett verbalt tvång eller ny sexuell handling som personen inte samtyckt till. Detta bidrar till svårigheterna med att bedöma samtycke och den intuitiva känsla som precis beskrivits. I.2 menade att det fanns viss genusproblematik i att verksamheterna oftast träffar specifika målgrupper och i en specifik kontext, något som dragits egna slutsatser om genom statistik kring pornografikonsumtion:

Det är lättare för en tjej att säga att man inte tittar för det är förväntat, de gör också det statistiskt sätt. Vi får en könad (sic) uppdelning som kanske inte delvis är sann och då återskapar du den i rummet. [...] Jag tror att det är en bredare maskulinitetsbild än att de här 10 % som kollar mycket pratar mycket om vad de har sett i detalj och så ska gruppen tjejer försvara sig och tycka att det är dumt och dåligt, [...] Då blir det en polemik och man skapar en feminisering av en åsikt och en maskulinisering av en annan åsikt som inte är gynnsam ifall man vill att individer ska göra sina egna val [...]. (Ullholm, 2021.04.15)

Faktumet att vi lever med starka könsroller och förväntningar på båda könen att agera på ett visst sätt kan också leda till vissa typer av svar och motreaktioner. Det I.2 säger stämmer överens med Mattebos uppfattning att tjejer möjligtvis är mer negativa till pornografi för att de förväntas vara det (Mattebo, 2014:54). Samtalen om hur vi ser andra kroppar och hur vi påverkas av varandra är därmed avgörande för hur vår relation till varandra förändras över tid. Ett tydligt samband till dessa normer fanns i enkätstudien mellan de ungdomar som konsumerade pornografi i större utsträckning (flera gånger i veckan/flera gånger i månaden) och som uppfattade pornografi som upphetsande (Se bilaga 8.4.2). Av de svarsalternativ där pornografi uppfattades negativt (kränkande/förnedrande eller våldsamt) var det dubbelt så många tjejer som killar som uppfattade det så (tio tjejer, fem killar), vilket stämmer överens med den bilden som I.2 har. Ett annat problem som återkom bland informanterna är den förvirring pornografien skapar i motsättning till samtyckeslagstiftningen i Sverige idag vilket delvis skulle kunna förklara missuppfattningarna kring samtycke:

Jag ser att det är ett jätteproblem att vi å ena sidan har en lagstiftning som går ut på att vi ska ha ett samtycke [...] samtidigt har du aldrig någonsin reflekterat över att det barnen ser och konsumerar i form av hur man har sex är våldsamma scener där kvinnor i regel behandlas som objekt och det innehåller mycket våld [...] Samtidigt som barn och ungdomar ser det ska man leva efter en helt annan norm som vår lagstiftning försöker få in och det kommer inte bli bra om man inte gör något åt [...] hur man pratar om sex och samlevnad och hur man ser på det (Brännström, 2021.03.19)

Det som I.6 beskriver är hur pornografi porträtterar sexuell objektifiering av kvinnor och uppmanar till manlig rätt till ovillkorligt sex och det kan i sig bidra till ökad aggression mot kvinnor (Waltman, 2014:109). Hur förändringen som I.6 pratar om sker kan beskrivas som förlopp och sociala strukturer som Connell beskriver rör sig i cirkelbanor och förändras över tid vilka är tydligt kopplade till genus (Connell, 2009:95). Förvirring kan uppstå kring individen som objekt eller subjekt när vi utvecklar samtyckesregleringen efter att problematik har uppstått i samhället och parallellt växer en industri utan synligt samtycke. Ungdomar själva har också uppgett att pornografien ger motsatt budskap mot de nationella hälsomålen i Sverige (Mattebo, 2014:2). Där enas bilderna om att Sveriges lagstiftning och utbildningen till ungdomar inte hänger med i pornografins utveckling och expansion. Pornografi är inte den enda anledningen till att sexuellt våld är utbrett idag eftersom ungdomarna inte vet hur långt samtycke sträcker sig i en sexuell relation med någon annan och när vi lever med starka normer som är svåra att ta avstånd ifrån. Om pornografien inte problematiseras i relation till aktuella normer och lagar kommer förvirring att kvarstå och risken finns att fler bli utsatta eller utsätta någon utan vetskap om det.

5.3 Normaliseringen och orsakssambandet mellan pornografi och sexuellt våld

Samtliga informanter fick frågan som är huvudfrågeställning i denna uppsats, finns det ett orsakssamband eller mönster mellan erfarenhet av pornografi och sexuellt våld? När frågan ställdes förklarade informanterna tydligare problem som redan tagits upp:

Mönstret är att pornografin påverkar ungas syn på vad sex är och det sker en förvirring gällande vad som är våld och vad som är sex, våld har blivit lika med sex [...] Det har blivit en mix-up [förvirring] [...] och att det framför allt är killarna som driver på och tjejerna tänker att de måste ställa upp, att de inte är tillräckligt bra om de inte gillar det här. [...] det här kring samtycke suddas ut i och med att det i porren inte är ofta som det inhämtas någon form av samtycke [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

[...] när jag frågar om sexuellt våld och brukar då också fråga om porrkonsumtion, vad deras partner har för relation till porr, då finns nästan alltid ett samband. Sen kommer inte det alltid upp om jag inte frågar [...] för jag tror det är så normaliserat att man kanske inte själv drar den kopplingen. (Informant 3, 2021.03.10)

[...] jätteförenklat kan man säga att har du blivit utsatt för ett sexualbrott vid något enstaka tillfälle är det lättare att dra gränsen och där tycker jag att medveten hos ungdomar idag är bättre, hur konstigt det än låter, än vad man kanske förväntar sig. [...] Sen har du den gruppen som lever i en relation som inte är bra, där det kanske förekommer kränkningar på andra sätt, [...] där det inte är lika tydligt. (Brännström, 2021.03.19)

Många av våra stödkontakter har blivit utsatta också med porr som närvarande faktor, att porren har varit på kanske under tiden man har blivit utsatt. [...] Det handlar väldigt mycket om strypningar, slag, att bli kallad för hora, slyna och slampa, även att byta till analsex som en liten överraskning. Det är väldigt "trendigt" (informantens citationstecken), men vi ser att det är en majoritet av de som kommer in som blivit utsatta för våldtäkter där vi ser samma beteendemönster, sen tittar vi på porren och ser att det ser likadant ut. Då gör man en ganska snabb koppling att det kommer därifrån. [...] sen ser vi när vi är ute i klasser det här med barnens förväntningar på sex att det innefattar våld. Sen pratar man om porr och [...] då berättar de att de tittar på porr för att lära sig om sex. (Rietz, 2021.04.22)

I.1, I.3 och I.6 återkommer till normaliseringen som vi tagit upp tidigare, det som framför allt beskrivs är att pornografin bidrar till en normaliseringsprocess av det sexuella våldet. Gränser förflyttas för vad som är "normalt" och acceptabelt, generellt i sexuella relationer, men framför allt när någon vill göra sin partner nöjd. Det är också tydligt i hur I.7 beskriver sexualiserade begrepp som normaliserade bland ungdomarna. Faktumet att individer som är utsatta inte själva ser en koppling till pornografi visar på att personer i omgivningen behöver fråga om det för att veta och se samband. Därmed om frågan inte ställs, får vi inte heller något svar eller någon överblick av problematiken. I.7 beskriver hur saker i pornografin blir "trendiga" och på så sätt lär ungdomarna sig om sex och använder sig av det i sitt sexliv. Det krävs att någon utomstående gör en analys av pornografin och den enskildes situation för att se sambanden som informanterna gör:

[...] jag tror att vi i tjejjouren får höra lite mer om det sexuella våldet och att när man blivit utsatt ändå kan sätta ord på det. Jag vet att i alla fall vår kvinnojour, när vi har diskuterat frågan har de

sagt att det länge varit något som man berättar sist. Man berättar om det psykiska våldet, om misshandeln men man håller på det sexuella, det som kanske oftast är nästan värst eftersom det är så intimt också väldigt länge. Det gör vissa i tjejjouren också, sen är det utifrån porren tror jag, vad jag har förstått höjer det ribban för vad som är okej och inte. (Informant 3, 2021.03.10)

Återigen förflyttas gränsen av vad som är acceptabelt och många av ungdomarna har svårt att se kopplingen till pornografin om det kommer upp i samtal och det uppfattas som obekvämt att prata om för personer som framför allt fortfarande är i utsatthet. Alla informanter var inte överens om att det fanns ett tydligt orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld när frågan ställdes för att andra faktorer också spelar in:

När vi tittar på pornografi och påverkan på unga [...] ser vi inget orsakssamband mellan att se på porr eller att utföra de sexuella handlingar som man inspirerats av att ha sett där. [...] det är väldigt svårt att säga att man tar inspiration från vad man ser när man aldrig ställer frågan vad man ser. [...] det är en väldigt komplex bild. Pornografi kan vara en av väldigt många pusselbitar, och [...] om man gör den pusselbiten för stor och beskriver den för mycket, då tror jag att man missar målet att jobba mot sexuellt våld. Man behöver se flera olika skäl som ligger bakom det. [...] det är en obalans i hela samhället som är ojämnställd och pornografin är nog snarare i första hand en spegling av det. (Ullholm, 2021.04.15)

[...] när vi pratar med barn och unga som lever i destruktiva parrelationer så ser vi att porren finns med som en del. Sen är det inte en ensam faktor, för det hade varit så himla enkelt om det hade varit så, men det är det inte. Jag tycker också att det är viktigt att ta in att det är inte bara porren som påverkar vår sexualitet utan vi har ett väldigt sexualiserat samhälle, tittar vi på populärkulturen har den lika stor roll. (Rietz, 2021.04.22)

Det uppfattas som att I.2 menar att frågor inte ställs vad för typ av pornografi de som utsatt någon har konsumerat och det försvårar möjligheten att se direkta orsakssamband mellan pornografi och att utöva sexuellt våld. Det gäller i alla kontexter och alla åldersgrupper att många faktorer påverkar hur det sexuella våldet utvecklas. I en studie som Franzén och Gottzén gjort beskrivs andra forskare mena att det som har forskats på område pornografi och sexuellt våld inte ger konsekventa svar. Sambandet kan inte tas som orsaksbundna eftersom det inte går att veta vad det var som kom först. Det är möjligt att våldsamma män vänder sig till våldsam pornografi (Franzén, Gottzén, 2020:46). Däremot beskrev I.7 i ett tidigare resonemang att de i sin verksamhet kollat på den pornografi som är populär och där kunnat dra slutsatser om att det hör ihop med våldsutövande. Detta tyder på att det inte är avgörande att veta vad den enskilda individen konsumerar, utan att det finns flera sätt att undersöka det på. Vilka försök som görs från verksamheterna för att få en uppfattning om problemet är relevant. Båda informanterna poängterar en viktig poäng i att pornografin speglar samhällets ojämnställdhet och patriarkala normer, vilket återkommer senare i analysen. Det blir tydligt att samhällets patriarkala könsnormer påverkar hur ungdomarna agerar och förhåller sig till varandra. En fråga ställdes

om ungdomarna själva vet vilka rättigheter de har, i vissa fall likställdes det av informanterna med samtycke:

Det ena svaret är nej, de känner absolut inte till sina rättigheter, vilket väldigt tydligt märks i det jag berättat om att man till exempel tänker att man inte kan bli utsatt för sexuellt våld i en parrelation [...] En annan stor kunskapslucka är att bara för att man inte säger nej så betyder inte det ett ja. [...] man kan visa motstånd på andra sätt än att säga ordet nej. (Informant 1, 2021.02.16)

I.1 förklaring stämmer överens med uppfattningen att pornografin är en produkt av våldtäktskulturen i samhället som normaliserar och göder den. Unga förövare i våldtäktsbrottsmål har trott att tjejen varit med på det eftersom hon inte sagt nej med ord, eller att hon rört lite på sig när övergreppet påbörjades (Ingolfsdottir Åkermark, 2021:95). Förövarna beskriver detta i en anonym kontext som chattverksamheten och även i rättsliga processer vilket tyder på att det är en utbredd problematik. Det som I.1 indirekt säger är att det går prata om detta som ett rättighetsproblem, eftersom ingen ska bli utsatt för övergrepp. Informanten belyser dock framför allt återigen missuppfattningen kring vad samtycke är. Exemplet är en väldigt konkret situation där pornografi genom sin normalisering av våldtäktskulturen skapar konsekvenser för ungdomarna. En följdfråga ställdes till I.1 om rättigheter och samtycke. Det gällde en diskussion om olika syn på sexualitet, där I.1 liksom flera andra framförde att pornografin inte handlar om sex vilket informanten uppfattar som problemet:

Det farliga i att tänka att porren ska vara en form av utforskande av sexualitet är att porren inte ens handlar om sex. [...] ju yngre man är desto mer tänker jag att man kan socialiseras in i det och att ens sexualitet påverkas [...] det är oftast innan man kanske haft sex för första gången, då har man tittat på det här i massor år och kanske får bilden av att det här är sex [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

Idag finns förväntningar grundade i pornografin som grundlagts i ungdomarnas barndom vilket kan skapa svårighet att veta hur en ska förhålla sig i första parrelationen. Självbestämmande ses enligt svenska myndigheter som en rättighet, det som beskrivs här är att självbestämmande även omfattar rätten att avstå från att konsumera pornografi och rätten att konsumera det. Det som I.1 i fallet ovan förklarar är att pornografin inte representerar vad sex är, vilket kan uppfattas som en personlig uppfattning. Det som denna studie dock visar är att pornografi skapar förväntningar på sex som inte alltid går att säkerställa att partnern samtyckt till, vilket är ett enormt problem. Därför behövs forum där ungdomar kan diskutera pornografi och medvetenhet om könsstereotyper och kunna motverka det som pornografin gör med dem (Mattebo, 2014:2). Detta gäller oavsett om andra faktorer också bidrar till sexuellt våld.

5.4 Informanternas förslag för att motverka och förebygga det sexuella våldet relaterat till pornografi

Det har redogjorts för ett eventuellt orsakssamband mellan pornografin och sexuellt våld utifrån ungdomarnas olika uppfattningar om vad samtycke är och vad en måste gå med på i en relation. Härifrån diskuteras vilka åtgärder som kan införas för att motverka den problematiken. Skolan som ansvarig institution var ett mycket återkommande svar:

[...] på tal om sexualkunskap skulle det vara bra att ha ett upplägg som funkar bättre i skolor som också kanske är mer lika på skolor, det ska inte handla om din gympalärare (sic) var intresserad av att hålla i det utan det ska vara att man har legit [legitim] kunskap om det. [...] man behöver verkligen problematisera pornografin mer utifrån maktstrukturer och ojämställdhet. [...] det kanske kan ingå lite genuspedagogik eller mänskliga rättigheter [...]. (Informant 3, 2021.03.10)

Problemet med att skolor inte har specifik och jämlik undervisning i sexualkunskap var något återkommande hos informanterna. I.3 hade här en unik idé om mänskliga rättigheter och genuspedagogik. Mycket tyder på att ungdomarna behöver mer kunskap om genus och framför allt vad som gäller kroppslig integritet. I.3 fortsatte senare sitt resonemang om åtgärder:

Självklart är det bra att föräldrar och alla vi vuxna kan bära ett ansvar, men [...] vi inte vet hur alla har det hemma, det kan vara allt ifrån vad för normer man har [...] om man har den platsen hemma så kan man ha det samtalet. Det är verkligen många som inte har det, och där har skolan en väldigt viktig roll, [...] (Informant 3, 2021.03.10)

Att föräldrar inte alltid har möjligheten eller förmågan att stötta sina barn i frågor kring pornografi och sexuellt våld var viktigt för flera informanter att framföra. Många ungdomar lever i utsatthet också hemma vilket tycks vara en stark anledning till att mycket ansvar läggs på skolan och andra verksamheter som möter ungdomar:

Återigen skolan, [...] Det är också det enda sättet man kan säkerställa någon form av enhetlig information, man kan inte lägga det ansvaret på föräldrarna för att föräldrar är också väldigt olika. [...] skolan måste ta det ansvaret och då parallellt försöker involvera föräldrarna, men det är inte säkert att alla kan eller vill delta i att ge information. (Brännström, 2021.03.19)

Jag tänker att skolan har en jättestor del [...] det här är ett så pass viktigt ämne att det måste finnas både i hemmet hos en förälder eller föräldrar, eller andra släktingar. [...] och att det inte alltid behöver ramas in kring sex. Det kan ramas in kring att läsa varandras signaler och att det är ett jätteviktigt arbete i det som att prata om femininitets och maskulinitetsnormer. (Raask, 2021.03.03)

Ett bidragande problem uppfattas vara ungdomarnas olika förutsättningar hemifrån som präglar hur de agerar och förstår relationer senare i livet. Därför blir det svårt att ställa krav på kunskap och stöd från alla föräldrar och vårdnadshavare. Det återkom bland flera informanter som svar på samma fråga att vuxnas inställning till frågan om pornografi och sexuellt våld är viktiga för ungdomarnas öppenhet:

[...] de vill nog få utforskande frågor kring hur de själva upplever det här, hur de tänker, att vuxna ställer frågor [...]. Att det förs ett respektfullt samtal kring det och inte att man tänker att vuxna sitter på svaret där, för det tror jag inte att de gör [...]. Vuxna behöver vara lite öppna för att faktiskt vilja veta vad de unga upplever, tycker och tänker [...] de unga vill egentligen prata om det mesta med vuxna, [...] så länge vuxna har ett utforskande förhållningssätt till det [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

Jag tycker inte att man som vuxen behöver vara insatt i porrindustrin för att kunna prata om det, utan man kan ju prata om det utifrån ungdomarnas upplevelse. [...] för man kan inte heller ha dömande samtal med barn [...] (Rietz, 2021.04.22)

[...] Där tycker jag att ansvaret kanske inte ska läggas så mycket på unga om de nu eventuellt har tagit inspiration eller inte, det stora ansvaret ska läggas på vuxenvärlden att de inte pratar på ett inkluderande, icke-dömande, reflekterande sätt med unga om de här frågorna. [...] (Ullholm, 2021.04.15)

Det som I.1, I.2 och I.7 tar upp om föräldrar stämmer överens med de åtgärder Mattebo förespråkar rörande sexualitet. Det behövs information som både barn, föräldrar och vårdnadshavare förstår och föräldrarna måste vara öppna för barnens frågor om kroppen, sexualitet och reproduktion (Mattebo, 2014:58). Detta är viktigt men informanterna belyser också att det inte alltid fungerar och utvecklingen hos ungdomarna beror på sociala, biologiska och psykologiska faktorer. Därför behövs hjälp av andra vuxnas kunskap, engagemang och bekvämlighet i samtal med ungdomar. Oavsett vem eller vilka som bär ansvar för att motverka sexuellt våld så är samtal med ungdomarna det mest centrala för att motverka problematiken mellan pornografi och sexuellt våld, där informanterna ger liknande åtgärdsförslag som finns med i svenska riktlinjerna och SRHR som redan tagits upp:

Jag tror dels vi måste fokusera på [...] att föra kritiska samtal kring gränssättning, pornografi. Men också ge väldigt mycket kunskap till barn och unga om hur känns det i din kropp nu? [...] Det kan vara på en väldigt basic [grundlig] nivå, [...] det ska kännas så för alla som medverkar, så som det gör för dig [...]. (Raask, 2021.03.03)

[...] Där behöver man också faktiskt fråga lite mer ”varför vill du det här?” eller ”vad är det som gör att du vill att jag gör de här sakerna?” och man kan också ställa sig frågan om man kan samtycka till våld över huvud taget. Sex bör inte vara ett undantag där jämfört med andra situationer där man blir utsatt för våld. (Informant 1, 2021.02.16)

Förändring är tyvärr en ganska lång process. Det vi får prata om nu blir; hur ska vi måste på något sätt damage controll:a (sic) de som är barn och unga nu och sen får vi tänka en generation framåt. [...] Prata om vad är sex? Lära dem att lära känna sin egen kropp, att prata porrkritiskt och samtidigt icke-dömande i de porrkritiska samtalen. [...] Prata på ett öppet sätt med unga blir oftast bättre än att prata på ett dömande sätt och hjälpa dem att navigera genom sin sexualitet, hur man ska utöva den och trycka i samtycke i dem [...]. (Rietz, 2021.04.22)

[...] det finns mycket positiva sexuella möten bland unga också, om man stärker den positiva normerna, så väl inom det maskulina fältet som i ungas relationer så tror vi att vi kan skapa en högre grad av [...] sensibilitet för när man är nära att gå över gränsen [...] vi tycker att det är bra att man pratar om det i skolan också, [...] Hur skapar man ett bra möte? Vi har tillit till gruppen unga och vi tror och ser att de vill göra det i högre utsträckning än vad de gör. [...] det viktigaste

är att involvera unga delaktiga och få dem att reflektera kring normmedvetenhet och prata med dem när ingenting har hänt [...]. (Ullholm, 2021.04.15)

Genus omfattar sociala strukturer med speciell relation till våra kroppar (Connell, 2009:25). Sociala strukturer som vad vi förväntar oss av killar och tjejer i olika situationer är del av detta. Till det hör hur ungdomarna själva pratar om sin pornografikonsumtion och hur de interagerar med andra kroppar som de är sexuellt upphetsade av. Därför är samtal som informanterna här ovan beskriver en väldigt viktig del i att förebygga det sexuella våldet och att förstå att pornografi inte är en reflektion av verkligheten, det som visas där behöver inte användas i det verkliga sexlivet. Det behövs som informanterna beskriver pratas om vad sex är också på ett neutralt plan där sex är något naturligt i en relation och inte något obehagligt eller farligt.

5.5 Mänskliga rättighetsperspektivet och SRHR

En viktig del att belysa är att ingen informant haft någon fördjupad kunskap i mänskliga rättigheter och har därmed inte kunnat framföra konkreta kopplingar därtill. Informanterna såg på frågan om pornografi och sexuellt våld inte främst ur ett rättighetsperspektiv, vilket i sig är intressant då både frihet från våld, diskriminering och förtryck är rättigheter. Däremot har samtliga informanter omedvetet beskrivit åtgärder som överensstämmer med konventionstexterna. Tillexempel framgår av *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet* att åtgärder krävs som skapar förändring av beteenden och mönster hos både män och kvinnor likt fördomar, traditioner eller annat med ursprungsidén att kvinnor är underordnade män eller tankar om könsstereotyper (Artikel 12). Samtliga informanter har framfört åtgärder som ska motverka könsstereotyper och samtidigt belyst att det finns stora problem med hur det görs idag. Staten ska samarbeta med dem inom privat sektor likt de rikstäckande organisationer som deltagit i denna studie för att utveckla och uppmuntra kompetens hos barn, föräldrar och lärare kring hur de ska hantera olika tekniska plattformar med förnedrande, våldsamt eller sexuellt innehåll som kan vara skadliga för konsumenten (Artikel 17) (CETS, 2011). I.1, I.3, I.4, I.5 och I.7 berörde i frågan om ungdomarnas kunskap om samtycke områden inom SRHR som behöver förbättras, som att stärka ungdomarnas självkänsla och integritet (FHM, 2020:18). Också att de ska få välja sexuella partners själva och ha säkert och njutbart sex (FHM, 2020:10). Frågan ställdes till alla informanter om de uppfattade frågan om sexuellt våld och pornografi som en rättighetsfråga, om det var något där mänskliga rättigheter är användbart. I en juridisk kontext blev detta mycket komplicerat:

Jag tycker det är en svår fråga att svara på för jag tror kanske inte att man kommer åt problemet genom att diskutera det som en rättighetsfråga. [...] Det är naturligtvis en rättighet att inte bli utsatt för olika former av våld, man har också en skyldighet att inte utsätta sina medmänniskor för olika saker [...] Jag tror, som jurist vet man att de här konventionerna absolut har ett syfte och det är att sända ut ett viktigt budskap att det här är rättigheter [...] Det är så många tolkningar till det, [...]. (Brännström, 2021.03.19)

Det som I.6 belyser är en mycket viktig poäng. Det kan uppstå problematik kring begrepp i konventionstexter som tolkas olika i olika länder och även i olika verksamheter. Flera konventionstexter berör frågan om våld och belyser rätten att skyddas från sexuellt utnyttjande och tvång. Informanten uppfattning tycks vara att det finns visst skydd men att detta inte i första hand används i juridiken för att motverka sexuellt våld. Som beskrivs kan tolkningar betyda både positiva och negativa saker och konventioner har ett viktigt syfte, framför allt globalt. Alla stater har genusstrukturer som präglar hur de arbetar med mänskliga rättigheter och tolkningar

konventionerna för praktiska åtgärder (Connell, 2009:199). Konventionerna är användbara för att ställa krav på staten att agera och göra förändringar för att på fler sätt och i bredare kontext arbeta mot sexuellt våld. Mänskliga rättigheter skulle kunna användas för att belysa att ungdomar är en målgrupp som missas gällande våld. De informanter som arbetade i jourkontext hade en annan uppfattning om rättighetsaspekten av pornografi och sexuellt våld:

Jag tycker faktiskt att det bryter mot mänskliga rättigheter över lag [...] Dels vet vi att det kan skada indirekt genom att man kollar och vill utföra, eller kollar själv som tjej till exempel och ser "oj jag kanske behöver göra så för att hon gör ju så i filmen" [...] när vi pratar om sexuellt våld och samtycke brukar vi förtydliga att alla har rätt till sin sexualitet, men det betyder inte att man har rätt till sex [...] Vår ståndpunkt är att porren stjälper mer än hjälper din sexualitet. För den blir inte riktigt din utan den blir faktiskt lite hijacked [kapad/stulen] av patriarkatet eller maktstrukturer som är skadliga. (Informant 3, 2021.03.10)

Likt tidigare tas här upp att pornografin är skadlig för att den också är en spegling av det patriarkala strukturer och normer, vilket i sig är problematiskt. Pornografikonsumtion kan vara en bidragande faktor till sexuellt våld på ett indirekt plan genom att bidra till det könsnormer vi lever med. När förebyggande arbetet mot pornografi omfattar arbete mot patriarkala normer blir det svårare att försvara det i en global rättighetskontext. Inte alla stater är överens om att könsnormer är problematiska, däremot är det något som Sverige säger sig arbeta emot och därför bör krav kunna ställas på fler åtgärder i denna fråga. Svårigheten att se pornografi och sexuellt våld tillsammans som rättighetsfråga handlade i vissa fall om den enskildes uppfattning om pornografi som våld eller inte och svårigheten att synliggöra det sexuella våldet:

[...] man har rätt att inte vara våldsutsatt. [...] För att kunna göra den kopplingen [till sexuellt våld] måste man definiera pornografi som våld, gör man inte det så finns inte den kopplingen. Men jag tycker att det är våld och därför ser jag den kopplingen. (Andersson, 2021.03.24)

Ja men det tycker jag. Jag tycker också att när man lyfter upp det till den nivån blir det lättare att ta det på allvar. [...] en sexuell våldsutövare, det är väldigt svårt för samhället att fånga upp det. Därför det märker vi inte, det är bara den eller de andra personerna som är med som märker av, det är det som gör det så himla svårt och lätt att dölja. (Rietz, 2021.04.22)

Det som är intressant och viktigt att belysa här är att jourverksamheter i högre grad får kontakt med personer som är utsatta för sexuellt våld för att det möjligen är ett lättare steg att ta än att gå till polisen. De får därför se våldsproblematik i sin helhet på ett annat sätt än rättsväsendet, staten och andra verksamheter får. De ser brister som finns och att sexuellt våld är något som staten och dess myndigheter har väldigt svårt att fånga upp. I.6 beskrev igen hur konventionstexterna är ett svårt arbetsverktyg inom rättsväsendet:

[...] när man jobbar som jurist vet man att det finns övergripande konventioner som reglerar mänskliga rättigheter på olika sätt. Men i regel är det ingenting som man jobbar med på daglig basis. Det är ingenting som man sätter sig in i för att konventioner är också väldigt övergripande [...]. (Brännström, 2021.03.19)

Det informanten berör uppfattas vara hur svenska myndigheter och politiker inte lägger stort värde i det som konventionstexterna ställer krav på och eller att dessa är användbara verktyg i rättsliga kontexter. Politikerna tycks använda dem mer retoriskt och juristerna dem mer som ett bidrag för att stärka redan etablerad lagstiftning. Detta kan mycket möjligt vara en bidragande faktor till att inte mer görs från myndigheters håll utan i stället från civilsamhället och krav ställs på samhällsbärande yrken som lärare. Likt I.6 beskriver och I.7 tidigare beskrev är rättighetsaspekten av sexuellt våld svår eftersom det handlar om att det sker i det dolda och det finns inget rättighetsskydd som når in för att synliggöra det och det är också svårt att övertyga staten om ett gemensamt starkare skydd:

Jag tycker absolut hela SRHR-paketet är oerhört viktiga rättighetsfrågor och sexuellt våld är absolut ett jättestort element i det, [...] Men jag vet av erfarenhet att det har varit svårt att få in mycket där på grund av att det finns många länder som motarbetar att det ska rymma mycket. [...] Om det då blir en kränkning för en viss person att exponeras för ett visst bildmaterial, problemet är att det inte behöver vara en kränkning för en annan person. Men våld är alltid en kränkning [...] Det finns jättemycket skit i pornografin och det är jag den första att skriva under på. Jag vet inte hur man ska dra de gränserna, det är väldigt svårt i realiteten hur det skulle gå till. (Ullholm, 2021.04.15)

I.2 synliggör här det som tidigare belystes, det finns väldigt olika uppfattning om vad våld är och var den gränsen går. Här tycks det handla om betraktarens uppfattning och dennes utrymme att konsumera och inte vilka konsekvenser det ger för personer i dennes omgivning eller samhället i stort. Argument för att fortsätta få konsumera är något som tas upp av I.4:

[...] om jag ska tänka utifrån de ungas perspektiv [...] Då tänker jag att det är en rättighet att få titta på erotiskt material, det är också en rättighet att få avstå från att titta på erotiskt material. Det är en rättighet att få ha samtal om det materialet som finns online [...]. (Raask, 2021.03.03)

Det inte är möjligt att genom juridik eller mänskliga rättigheter begränsa pornografi. Däremot stoppar inte det möjligheten att arbeta mot andra problem som orsaksfaktorer till sexuellt våld. Flera av de andra informanterna gav tydliga motargument till resonemanget, vilket fördjupar rättighetsfrågan mer. Gällande att pornografin har olika betydelse och möjligheter för olika personer hade I.5 en annan syn:

[...] Jag köper inte riktigt att det här är en sexualitetsfråga och särskilt inte argumentet att det skulle vara en frigörelse om man har en icke heteronormativ sexualitet, att det skulle vara lärorikt att se andra kontexter i porr. Jag förstår inte varför det ska finnas en industri där människor som oftast lever i stor social utsatthet ska tvingas ställa upp på dessa handlingar för att någon ska lära sig att det finns annat sex än penetration man och kvinna. Då får vi skärpa oss som vuxna, [...] berätta det på andra sätt och normalisera på andra sätt vem man blir kär i, vem man vill ligga med [...]. (Andersson, 2021.03.24)

Det handlar här återigen om synen på pornografi. Produktionen av pornografin kommer inte att diskuteras här, men är en stor del av argumentationen som förs mot pornografi vilket ändå gör

att den får utrymme här. Pornografin bör inte vara ett verktyg för att utveckla sin sexualitet eftersom det fortfarande inte finns tillräcklig forskning på dess konsekvenser.

5.6 Svårigheter i användbarhet av mänskliga rättigheter och att finna orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld

Resonemanget nedan framfördes vid frågan om informantens uppfattning om hur mycket pornografi ungdomarna konsumerade. Informanten uppfattande att det var kopplat till varför pornografi inte berörs i juridiska processer när det kommer till sexuellt våld:

Det går inte att säga någonting om, det ska man vara tydlig med för det här blir ofta ingen fråga i våra ärenden och jag kan förklara det dels genom att den som är utsatt ofta behöver redogöra om vad man har varit utsatt för, det är vad juridiken handlar om, [...]. Man pratar inte så mycket om bakomliggande orsaker, man kanske pratar om motiv eller anledningar men inte i den stora hela helhetsbilden [...]. (Brännström, 2021.03.19)

Det informanten här säger är att juridiska processer handlar om att lösa rättsliga tvister och problem. För att få bukt med ett problem behövs förbyggande åtgärder och ett helhetsperspektiv på genusproblematiken likt informanterna redan beskrivit. Om det inte framgår i juridiska processer vad problemet beror på går det inte heller att ställa krav på myndigheter att motverka och förebygga problemen med sexuellt våld. Detta har också relevans i svårigheten att avgöra hur utbrett sexuellt våld är vilket i förlängningen försvårar arbetet med att arbeta förebyggande. Det är svårt att uppmuntra myndigheter att finna åtgärder och arbeta mot sexuellt våld om de inte undersöker hur utbrett det är och vilka faktorer som påverkar målgruppen som ibland missas. Om inte de som utsätter/är utsatta berättar om det så kan vi aldrig finna ett välgrundat orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld. Juridikens roll i det sexuella våldet beskrevs när frågan ställdes om I.5 fann samband mellan pornografi och sexuellt våld. Då beskrevs en bidragande faktor till att det idag är svårt för allmänheten att se orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld och polisens ansvar i det:

Jättemycket men det ser jag utifrån att vi är en rörelse som sätter saker i sin kontext när vi får höra berättelserna. Så jag ser inte den kopplingen när det gäller polisanmälningar men vi ser jättestor skillnad på vad unga tjejer utsätts för idag jämfört med för bara 10 år sedan och sex mellan unga är extremt porrinspirerat, det är mycket allvarliga handlingar eller avancerat sex [...]. Jag tror att det gör det om vi frågar om det (syns i anmälningar), om poliserna frågar om det. [...] Vi har inte sett jättemycket av det i Sverige och jag tror att det hänger ihop med självbilden av vad som är en våldtäkt, många tjejer polisanmäler inte för de vet inte att de blivit utsatta för sexuellt våld. Jag tror att om vi skulle börja fråga om det i polisutredningar skulle vi se jättemycket av det. (Andersson, 2021.03.24)

Verksamheterna möter ungdomar för att ge stöd vilket påverkar vilka frågor som ställs. I en rättslig kontext går arbetet ut på att fria eller fälla och bakomliggande orsaker eller orsakssamband kan lätt missas. Verksamheter som arbetar med frågan våld i nära relation, läser på om vad som påverkar ungdomar och/eller som bygger förtroende hos ungdomarna tycks oftare se ett samband. Det som informanterna tidigare poängterat är att det våld som förekommer

har många likheter till pornografin, men det ställs sällan frågor om det i andra sammanhang. Trots att alla informanter pratar om åtgärder som kräver strukturella förändringar säger ingen något om myndigheters ansvar, liksom polisen. Varför ställer vi inte mer krav på myndigheter att arbeta med dessa frågor så inte bara skola, civilsamhället och föräldrar bär det ansvaret? Vi vet att polisen arbetar förebyggande mot mycket annan brottslighet, då bör det finnas kapacitet att förbygga också detta. Informanten belyser att hon ser ett mönster i problematiken utifrån att hon arbetar i en rörelse där individer vill dela med sig av sina berättelser, det tyder på att samtal om dessa upplevelser inte ofta förekommer i andra sammanhang vilket framgick av en annan informant när det beskrevs hur deras verksamhet arbetar med frågan om sexuellt våld:

Vi inte vill exkludera, [...] att vi i ett klassrum eftersträvar att inte någon person ska formulera sig kring [...] sitt eget sexliv över huvud taget, varken det som är bra eller när de varit med om kränkande handlingar [...]. Vi hänvisar vidare om de känner att de är i behov av stöd. [...] det är ingenting som vi vill ha upp i gruppsammanhang när vi möter unga, att man ska prata om sin utsatthet för vi tänker att det kan få väldigt mycket mer negativa effekter att göra det där. [...] Det är inte rätt sätt för oftast henne att få hantera den situationen och det är bättre att hon får ett annat typ av stöd. Men det stödet måste absolut finnas. (Ullholm, 2021.04.15)

På så sätt belyser I.2 att det är framför allt i jourverksamheter som ungdomarna berättar om sina utsattheter för sexuellt våld, för att de hänvisas dit. Detta gör det svårt för andra verksamheter och myndigheter som möter ungdomar att se om pornografi är en bidragande faktor till det. Det uppfattas som att I.2 anser att skolmiljöer eller andra platser där ungdomarna rör sig tillsammans inte är utrymmen att föredra för att prata om sexuellt våld. Vad anledningen till detta skulle vara framgår inte i intervjun. Däremot framförde I.6 att ungdomarna själva gärna vill prata om sin utsatthet, även i svåra situationer:

Min uppfattning är väl att det ändå brukar vara någon form av lättnad att få beskriva vad man har varit utsatt för. Sen är det del av en annan bearbetningsprocess. [...] jag vet också att har man varit utsatt för ett sexualbrott har man som huvudregel jättesvåra psykiska besvär efter det. Så det kan vara en viktig faktor att få lyfta upp det här och sen få bearbeta det efteråt. (Brännström, 2021.03.19)

I.7 fick en följdfråga om alla vuxna bör vara redo att ta emot ett barns berättelse och kunna göra det:

Jag tycker att det är viktigt att alla har kunskap i att ta emot det första, för att den första personen väljs ut med omsorg av det här barnet. Det är inte så att det är någon slumpmässig som väljs ut utan det väljer de noga. Därför tycker jag att man måste veta hur man tar emot ett barns berättelse. (Rietz, 2021.04.22)

Därmed framgår att ungdomarna i de fallen som informanten mött gärna vill berätta om vad de varit utsatta för och att de är villiga att göra det utifrån förutbestämda gränser. Det är möjligt att sätta ramar för samtal med ungdomar om vad de har varit utsatta för och vad det beror på

vilket gör det möjligt att prata om i alla möten med dem. Samtidigt är det viktigt likt I.7 beskrev att alla vuxna har kunskap och villighet att ta emot den första berättelsen då det kan ha tagit väldigt lång tid för ungdomen att ens våga berätta. Det får aldrig finnas begränsning från vuxnas sida att de inte vill ta emot ett barns berättelse. Däremot finns problem med känsla av skam för ungdomarna:

[...] folk skäms över att berätta om särskilt sexuellt våld. [...] många beskriver att de inte har någon att prata med. De vågar inte gå till skolkuratorn och de vågar inte prata med mamma och pappa. [...] det finns inte så många forum för unga att prata om det på ett sätt som känns tryggt. Många är väldigt rädda för det blir väldigt sårbart och utlämnande att berätta om sina egna erfarenheter när man inte ens vet vad det är [...] erfarenheten är att det sexuella våldet är svårast att berätta om just eftersom de unga själva definierar våld som det fysiska våldet. Det är inte alltid att de beskriver det sexuella våldet som våld [...]. (Informant 1, 2021.02.16)

I.1 beskriver att ungdomarna kan känna att de inte riktigt vill vända sig till någon som kan uppfattas som närstående eller stödinsatser i närheten och i de fallen kan miljöer som klassrum och gruppssamtal med andra i ens egen ålder möjligen vara ett alternativ. Olika individer behöver olika plattformar för att känna sig tillräckligt trygga att berätta om trauma. Därmed anses den främsta lösningen inte vara att begränsa samtalen till vissa kontexter för att det är känsliga frågor. Vid frågan hur fördelningen ser ut mellan könen i erfarenhet av sexuellt våld framförde I.5 en trolig bidragande faktor till att det sexuella våldet inte diskuteras eller bekämpas på samma sätt som andra former av våld:

[...] jag tycker att myten ligger kvar mycket bland unga att alla känner en tjej som blivit utsatt men ingen känner en förövare och det är killar som i väldigt hög grad är förövare när det gäller sexualbrott [...]. (Andersson, 2021.03.24)

Till detta ställdes en följdfråga vad informanten trodde att det berodde på att ”alla känner ett offer men ingen känner en förövare”:

[...] sex är inte något fristående från alla andra analyser och strukturer vi har i samhället. Sex blir inte jämförbart bara för att man får ha sex, [...] jag förstår den mänskliga reaktionen att man väljer att tro att det inte förekommer [...] det är mer bekvämt att tänka att det inte är så [...] i de allra flesta fallen gör myten om att killar alltid ska ha sex och tjejer ska hålla sig, i kombination med ojämförbarheten och att vi ska vara frigörande i Sverige när det gäller sex att bilden grumlans av vad det faktiskt är som pågår, det är därför jag tänker att ingen känner en förövare (Andersson, 2021.03.24)

Detta får avsluta analysen som en påminnelse om att våld är ett arbetsområde i relation till alla andra sociala och politiska frågor och måste hanteras likvärdigt med dessa. Våldet upphör inte för att vi väljer att tro att det inte är där, är rädda för det eller för att vi väljer att inte tro att det finns faktorer som påverkar. Det behövs en öppenhet kring att många saker påverkar och att

alla i någon mån är ansvariga för att påverka maktstrukturerna som finns och för att det sexuella våldet ökar och fortgår.

6. Slutsats

Orsakssamband går att finna mellan pornografi och sexuellt våld beroende på vilka frågor som ställs till de som är utsatta för sexuellt våld. De som arbetar i jourer finner samband genom att de som utövar sexuellt våld pratar om sexuella handlingar som väldigt starkt syns i pornografin. Det kommer vara svårt att finna ett tydligt orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld bland ungdomar så länge inte yrkesverksamma är eniga om hur en ska ställa frågor om pornografi och de inte samverkar. Det har blivit väldigt tydligt under undersökningens gång att det för många ungdomar handlar om svårigheten att avgöra vad sexuellt våld är och vad det går att samtycka till. Det handlar också mycket om hur genusnormer ställer krav på hur ungdomarna ska vara i sina relationer och ställa upp på, vilka förväntningar som finns. Detta har påverkan på vad ungdomarna uppfattar pornografi som och vad de tycker att den har för inverkan på dem. Det finns ett delvis orsakssamband mellan pornografi och sexuellt våld, men för att se det behövs en kunskap om genus och ungdomars relation till pornografi idag. Individen måste själv göra en bedömning likt informanterna beskriver gällande hur mycket pornografin påverkar en själv och att skuldbelägga ungdomarna är inte en lösning. Vi kommer inte kunna stoppa eller begränsa användandet av pornografin i någon större utsträckning då det är en global marknad.

Samtliga informanter är överens om att frågan om sexuellt våld är en rättighetsfråga och konventionerna har skydd mot våld. Däremot är det väldigt svårt att hitta ett skydd från sexuellt våld som kan motivera att på något sätt begränsa pornografi. Det går att använda konventionstexterna för att ställa krav på staten att agera mer i frågan om sexuellt våld så ungdomar kan få verktyg för att hantera pornografin och dess påverkan på dem. Konventionstexterna säger tydligt att staterna ska ge skydd till barn och vuxna mot våld och även förebygga normer som är skadliga, som maskulinitetsnormer och krav på vad individer behöver gå med på i en parrelation. Dessutom kan myndigheter visa att det finns hjälpfunktioner, stöd och öppenhet för om och när ungdomar blir utsatta för sexuellt våld eller utsätter någon för sexuellt våld. Det räcker inte att insatser görs för att utöka straffskalor och brott. Det behöver förebyggande arbete från myndigheterna. En pojke som utövar våld kommer med högsta sannolikhet också att göra det som vuxen och vuxna män blir oftast våldsutövare redan som unga. Det krävs insatser i mycket yngre ålder för att motverka att sexuellt våld uppstår i ungdomarnas parrelationer. Det krävs också att dessa insatser görs utan att döma ungdomarna eller direkt avvisa dem till andra verksamheter för att det inte är "rätt plats" att berätta på. Ungdomar behöver främst få utrymme och tryggheten att känna att de kan prata om

frågor kring pornografi och sexuellt våld även om de inte har en trygg familjesituation eller annat skydds nät.

Flera informanter belyser att pornografin inte är den enda faktorn till att sexuellt våld ökar idag, vi lever också med starka könsnormer där våld och sexualiserade handlingar normaliseras och det sexuella våldet sker i en väldigt privat och intim situation vilket gör det svårt att göra en ordentlig bedömning av hur utbrett det är. Det är också svårt att veta om det är pornografin som gör att killar utövar sexuellt våld, eller om det är killar med våldstendenser som vänder sig till pornografin för att få inspiration. Det är en fråga omöjlig att svara på här och är en anledning till att mer forskning behövs på området. Oavsett dessa faktorer ger pornografin negativa konsekvenser för unga tjejers liv och det är något som måste uppmärksammas. Fortsatta studier behöver göras där nära möten med ungdomarna är möjliga och samtal förs om vilka förväntningar som finns i relationer och vad de själva tänker att samtycke handlar om. Det krävs också studier i denna fråga med fokus på HBTQI personers utsatthet då det inte finns tillräckligt med forskning om deras utsatthet för våld i nära relationer.

7. Källförteckning

Andersson, Rebecka, 2021.03.24. Semistrukturerad inspelad intervju. *Riksförbundet Unizon*.

Axell, Sofia, 2018. Brott i nära relationer bland unga, Kortanalys 6/2018. BRÅ, Brottsförebyggande rådet.

BRÅ, Brottsförebyggande rådet, 2020. Misstänkta personer, Kriminalstatistik 2019. Slutlig statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsbalken 1962:700, t.o.m. SFS 2021:74. Justitiedepartementet L5, Sveriges riksdag.

Brännström, Caroline, 2021.03.19. Semistrukturerad inspelad intervju. *WEGA Advokaterna*.

Connell, Raewyn, 2009. *Om Genus*. Andra upplagan. Översättning: Hjukström, Charlotte & Sörmark, Anna. Göteborg: Daidalos.

CEDAW, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 1979. New York: General Assembly.

CETS, Council of Europe Treaty Series 210 – Violence Against Women and Domestic Violence, 2011. *Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*, Council of Europe.

FN-förbundet, UNA Sweden, sidan uppdaterad 2019. Nominera årets FN-ungdom. <https://fn.se/ung/nominera-arets-fn-ungdom/> Hämtad: 2021.03.11

FHM, Folkhälsomyndigheten, 2020. *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)* En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen.

Foxhage, Daniel, 2006. Pornografi – och hur man får vara pojke. I: Medierådet, *Koll på porr: skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*. Stockholm: Edita Nordstedts. S.49–68.

Franzén, Anna & Gottzén, Lucas, 2020. *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholm: Stockholms universitet.

Gunnarsson, Lena, 2020. *Samtyckesdynamiker: Sex, våldtäkt och gråzonen däremellan*. Lund: Studentlitteratur.

Heed, Linn, 2021. Den (o)sunda sexualiteten. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.149–154.

- Informant 1, 2021.02.16. Semistrukturerad inspelad intervju. *Stiftelsen 1000 Möjligheter*.
- Informant 3, 2021.03.10. Semistrukturerad inspelad intervju. ROKS-ansluten tjejjour, *ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige*.
- Ingolfsdottir Åkermark, Silvia, 2021. I porrfilmen säger tjejen aldrig nej. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.95–100.
- Jewkes, Rachel, Sen, Purna & Garcia-Moreno, Claudia, 2002. Chapter six: Sexual violence. I: Krug, Etienne G., m.fl (red.), *World Report on Violence and Health*. Geneva: WHO, World Health Organisation. S. 147-182
- Johansson, Thomas & Hammarén, Nils, 2006. Genus, makt och pornografi – ungdomars attityder och förhållningssätt till porr. I: Medierådet, *Koll på porr: skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*. Stockholm: Edita Nordstedts. S.25–48.
- Johnsson, Linda & Svedin, Carl Göran, 2021. Uppväxt med porr. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.117–128.
- Mattebo, Magdalena, 2014. *Use of Pornography and its Associations with Sexual Experiences, Lifestyles and Health among Adolescents*. Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations from the Faculty of Medicine 974. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- OHCHR, Office of the United Nations High Commissioner for Human rights, sida uppdaterad 2021. Sexual and reproductive health and rights. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/issues/women/wrgs/pages/healthrights.aspx> Hämtad: 2021.04.22
- Polisen, 2020. Det här är brott i nära relation. <https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/brott-i-nara-relation/vad-raknas-som-brott-i-en-nara-relation/> Hämtad: 2021.04.09
- Quadara, Antonia, El-Murr, Alissar & Latham, Joe, 2017. *The Effects of Pornography on Children and Young People: An Evidence Scan*. (Research Report). Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- Raask, Emma, 2021.03.03. Semistrukturerad inspelad intervju. *Föreningen Tillsammans*.
- Rennstam, Jens & Wästerfors, David, 2015. *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Rietz, Kajsa, 2021.04.22. Semistrukturerad inspelad intervju. *Föreningen Novahuset*.

ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, u.å. Normaliseringsprocessen. <https://www.roks.se/har-finns-kunskap/normaliseringsprocessen>

Hämtad: 2021.01.27

Rung, Nina, 2021. Porren, polisen och preventionen. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.73–82.

Socialstyrelsen, 2019. Våld i nära relationer. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/> Hämtad: 2021.01.27

Svedin, Carl-Göran & Åkerman, Ingrid, 2006. Ungdom och pornografi – hur pornografi i media används, upplevs och påverkar pojkar respektive flickor. I: Medierådet, *Koll på porr: skilda röster om sex, pornografi, medier och unga*. Stockholm: Edita Nordstedts. S. 87–102.

Svensson Flood, Katarina, 2021. Ungas rätt till sin sexualitet. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.139–148.

Tufte, Per Arne, 2011. Kvantitativ metod. I: *Många möjliga metoder*. Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.). Lund: Studentlitteratur. S.71–100.

Ullholm, Pelle, 2021.04.15. Semistrukturerad inspelad intervju. *RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning*.

Ulrich, George, 2017. Research Ethics for Human Rights Researchers. I: Andreassen, Bård, Sano, Hans-Otto & McInerney-Lankford, Siobhan (edit.), *Research Methods in Human Rights. A Handbook*. Northampton, USA: Edward Elgar Publishing S.192-222.

UNCRC, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*, Resolution 44/25. UN General Assembly, 1989.

UNDESA, *United Nations Department of Economic and Social Affairs*, u.å. Youth. Frequently asked questions. <https://www.un.org/development/desa/youth/what-we-do/faq.html> Hämtad: 2021.03.11

Waltman, Max, 2014. *The Politics of Legal Challenges to Pornography: Canada, Sweden, and the United States*. Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University.

Waltman, Max, 2021. Pornografins koppling till prostitution och våld mot kvinnor. I: Rung, Nina (red.), *Stora Porrboken*. Stockholm: Rebel Books. S.41-52.

WHO, World Health Organization, sidan uppdaterad 2021. Sexual and Reproductive Health and Research (SRH), including the Human Reproduction Programme (HRP). <https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research/key-areas-of-work/sexual-health/defining-sexual-health> Hämtad: 2021.03.10

Yin, Robert K., 2007. *Fallstudier: Design och genomförande*. Översatt av Nilsson, Björn. Malmö: Liber.

Öberg, Peter & Ehn, Billy, 2011. Biografisk intervjumetod. I: *Många möjliga metoder*. Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.). Lund: Studentlitteratur. S.57-69.

8. Bilagor

De informanter som avböjde att delta i intervjustudien var: *Föreningen MÄN*, *BRIS*, *organisationen Porrfri Barndom*, *Företagsverksamheten SNAF (sexualundervisningen ni aldrig fick)*, *Föreningen Storasyster*, *Brottsofferjouren*, *Preventell*, samt *Indra queer-, trans- och tjejjour*. Nedan finns en genomgång av de verksamheter som valde att delta i intervjustudien och hur dessa arbetar. Därefter finnes det frågeformulär som var grunden för intervjustudien, utan de olika följdfrågor som ställts vid varje enskild intervju. Sedan visas i tabellformat de svar som framkommit i enkätstudien. Sedan följer de specifika svaren på de frågor som tydligt hörde samman och som gick att finna samband till i intervjustudien.

8.1 Informanternas verksamheter och bakgrund

Stiftelsen 1000 Möjligheter, Informant 1

Informant 1 är legitimerad psykolog och arbetar på *Stiftelsen 1000 Möjligheter* som ansvarig för stödverksamheten. Stiftelsen var tidigare Järfälla tjejjour men ombildades senare till Sveriges största ungdomsjour. De driver främst två olika verksamheter; *ungarelationer.se* som inriktar in sig på unga med erfarenhet av partnervåld och *ellencentret.se* som är en verksamhet som riktar sig till unga med erfarenhet av sexuellt självskadebeteende och prostitution. Målgruppen för *ungarelationer.se* är 15–20 år och målgruppen för *ellencentret.se* är 15–25 år. Informanten sitter främst på mottagningen och möter unga i båda målgrupperna och hjälper dem att komma ur utsattheten och konsekvenserna av vad de varit med om. Utöver det handleder hon 1000 Möjligheters ca 50 volontärer som bemannar chatten på *ungarelationer.se*. Där finns även så kallade ”stödkontakter”, då har volontären ett kontinuerligt stöd med en stödsökande på *ellencentret.se* eller på *ungarelationer.se* (Informant 1, 2021.02.16).

Föreningen Tillsammans, Emma Raask.

Emma är verksamhetsledare på *Föreningen Tillsammans*. Hennes bakgrund är som sexualupplysare, hon har även varit volontär i *Föreningen Storasyster*. Hon har en masterexamen i Cultural Studies från Goldsmith University i London. *Föreningen Tillsammans* har funnits sedan år 2014 och startades av två personer som möttes i gruppterapi på akutmottagningen för våldtagna på SÖS i Stockholm. De upplevde att samhället hade en väldigt stereotypisk bild gällande vem som var offer och förövare vilka inte passade in på dem. De startade då en fotoutställning som hette ”True Faces” för att bredda idén om vem offret är. Därefter startades föreningen som nu arbetar med opinionsbildning, kunskapsspridande arbete och stödverksamhet där målgruppen är 15-25 år. Stödverksamheten arbetar med mejl- och

telefonkontakt. De träffas sedan i stödgrupp där verksamheten har ett eget samtalsmaterial som används (Raask, 2021.03.03).

Tjejjour, ROKS, informant 3.

Informant 3 arbetar på en kvinno- och tjejjour och har sitt fokus på tjejjouren där båda är anslutna till ROKS. Informanten är utbildad kommunikatör och arbetet på tjejjouren omfattar utåtriktat arbete och det har att göra med allt som når ut, med information eller som möter tjejer i grupp, ungdomar i grupp på skolor med mera. Under pågående pandemi arbetar de mycket med att vara på sociala medier och sprida säker information. Den arbetande på tjejjouren möter unga i alla verksamheter där de rör sig (skola, fritidsgård med mera). De vänder sig till tjejer och unga kvinnor från ungefär 14-25 år. Verksamheten har stödsamtal IRL, chattverksamhet, telefontid en gång i veckan och en mejladress där de unga kan skriva och boka tid för samtal (Informant 3, 2021.03.10).

WEGA Advokaterna, Caroline Brännström

Caroline arbetar som advokat hos *WEGA Advokaterna* med framför allt sexualbrott och träffat väldigt mycket ungdomar och tjejer i huvudsak. Tidigare arbetade hon på en advokatbyrå där hon mest hanterade mål med våld i nära relation, våldtäkt och andra sexualbrott. Hon arbetar mycket med den här typen av frågor, där hon själv och flera kollegor är engagerade i olika organisationer så som *1000 Möjligheter* och *Föreningen Storasyster*. Advokatbyråns profil berör detta och mycket sexualbrott. Hennes arbetslivserfarenhet är alla former av humanjuridik. När hon möter unga är det allt ifrån barn (under 15 år) och upp till yngre vuxna (25 år) och i regel när dessa är utsatta för brott (Brännström, 2021.03.19).

Riksförbundet Unizon, Rebecka Andersson

Rebecka arbetar som generalsekreterare på *Unizon* som är ett riksförbund för ungefär 130 kvinno-, tjej- och ungdomsjourer och jourer specialiserade på sexuella övergrepp. Innan hon blev generalsekreterare arbetade hon som sakkunnig inom våldsprevention men även med sexualbrott och sexuell exploatering. *Unizon* arbetar i förlängningen likt jourerna med stöd och skydd men även med förebyggande arbete och opinionsbildning. De arbetar med att sprida berättelser i världen som kvinnor och barn delar med sig av till *Unizons* verksamheter. Jourerna har olika definitioner av vad unga är, men det varierar kring 13-25 år. Rebecka möter unga framför allt i externt arbete som föreläsningar på skolor medan jourerna främst möter de unga i stödarbete online och i förebyggande arbete exempelvis i skolor. (Andersson, 2021.03.24).

RFSU, Pelle Ullholm

Pelle arbetar som sakkunnig med sexualupplysning på *RFSU*. Tidigare har han arbetat lokalt med att möta unga i grupp, medan han idag arbetar centralt på *RFSU*:s förbundskansli med metodutveckling genom två huvudfokus: att prata om maskulinitet och om sex, kommunikation och gränser. Det huvudprojekt som han arbetat med vänder sig till högstadie- och gymnasieungdomar. Verksamheten har också en klinik på Medborgarplatsen i Stockholm. *RFSU* kommer i kontakt med människor i livets alla åldrar. *RFSU* möter också andra yrkesverksamma som arbetar med unga, som ungdomsmottagningar och lärare (Ullholm, 2021.04.15).

Kajsa Rietz, Novahuset

Kajsa arbetar som föreläsningsansvarig på *Novahuset* som är en ideell förening som arbetar mot sexuellt våld. Hon har en magisterexamen i socialt arbete. *Novahuset* arbetar mot det sexuella våldet genom stödverksamhet (chatt, mejl, fysiska samtal och medföljning), förebyggande (pratar om internet, porr, sex, samtycke och sexuellt våld i skolor och utbildar yrkesverksamma och vårdnadshavare) och uppsökande arbete (trygghetsvandringar och online). De har 35 volontärer som har ansvar för chatt, mejl och trygghetsvandringar. De är också 6 anställda som arbetar med de fysiska stödsamtalen, det förebyggande arbetet och uppsökande verksamheten online. *Novahuset* möter människor i alla åldrar och kön i olika delar av verksamheten (Rietz, 2021.04.22).

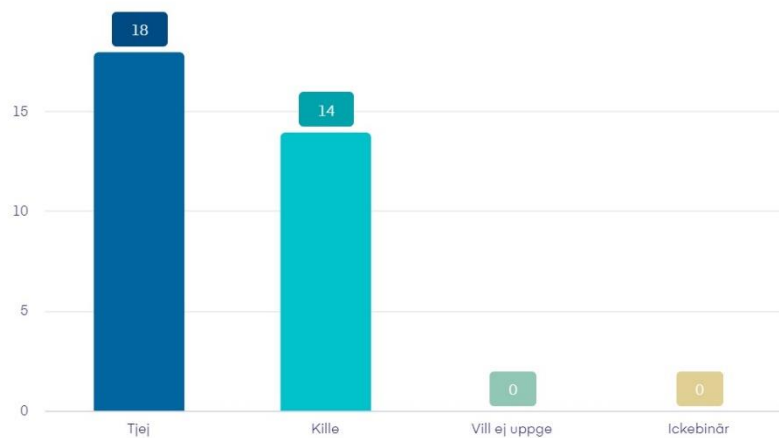
8.2 Intervjufrågor till kvalitativ intervjustudie

- *Till att börja med, vill du presentera dig själv och vad det är du arbetar med (vad är det för organisation)?*
- *Hur definierar du sexuellt våld?*
- *Vad är samtycke för dig? Hur förmedlas det?*
- *Hur bedömer du din kunskap om mänskliga rättigheter, barn och kvinnors rättigheter?*
- *Vilken åldersgrupp arbetar du (verksamheten) med (åldersspann och hur definierar)?*
- *På vilket sätt möter du (verksamheten) ungdomar (IRL, via chatt, endast i statistik m.m.)?*

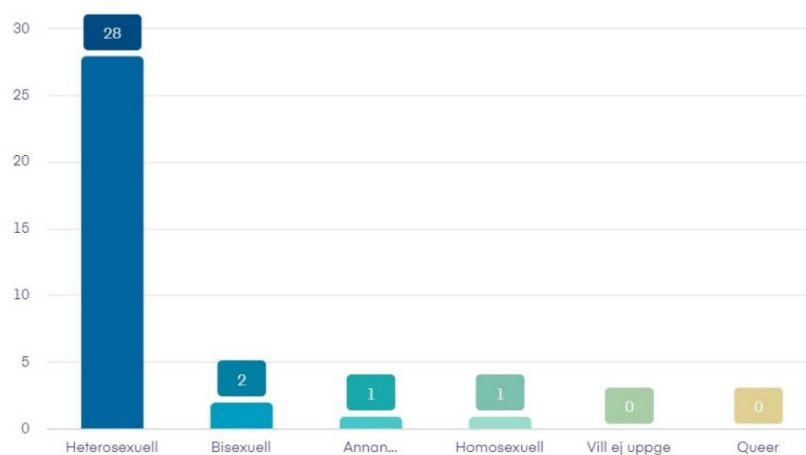
- *Hur många av ungdomarna (definition utifrån målgruppen de själva möter) du (verksamheten) möter bedömer du har aktivt konsumerat pornografi? Hur ser könsfördelningen ut?*
- *Hur upplever du (verksamheten) att ungdomar (definition utifrån målgruppen de själva möter) beskriver sina erfarenheter av och talar om pornografi?*
- *Hur upplever du (ni) att ungdomars inställning är till att prata med vuxna om pornografi?*
- *Hur upplever du (verksamheten) ungdomars kunskap ser ut gällande samtycke och/eller sina rättigheter inom sexuellt samliv/sina parrelationer? Vet de vad sexuellt våld är?*
- *Hur utbrett bedömer du (verksamheten) det sexuella våldet vara bland ungdomar i parrelation i jämförelse med andra former av våld? (digitalt, psykiskt, annat fysiskt våld)*
- *Hur upplever du (ni som verksamhet) fördelningen mellan könen vad gäller erfarenhet av sexuellt våld (både utövande och utsatthet)?*
- *Kan (ni) du se något mönster i ungdomars parrelationer (definition utifrån målgruppen de själva möter) vad gäller konsumtion av pornografi och erfarenhet av sexuellt våld? På vilket sätt?*
- *Ser du (ni) i ditt arbete om det finns genusproblematik bakom som påverkar ungdomars uppfattning om pornografi och av sexuellt våld? Hur synliggörs det?*
- *Utifrån din kunskap om kvinnors rättigheter och SRHR, upplever du att ungdomars exponering för pornografi och eventuellt erfarenheter av sexuellt våld bryter mot målgruppens rättigheter? Handlar arbetet mot sexuellt våld om rättighetsfrågor?*
- *Vad kan göras för att motverka eventuell problematik gällande pornografi och sexuellt våld?*
- *Samtycker du till att intervjun publiceras i uppsatsen efter att du fått tillgång till materialet?*

8.3 Enkätundersökningens frågor och fördelning

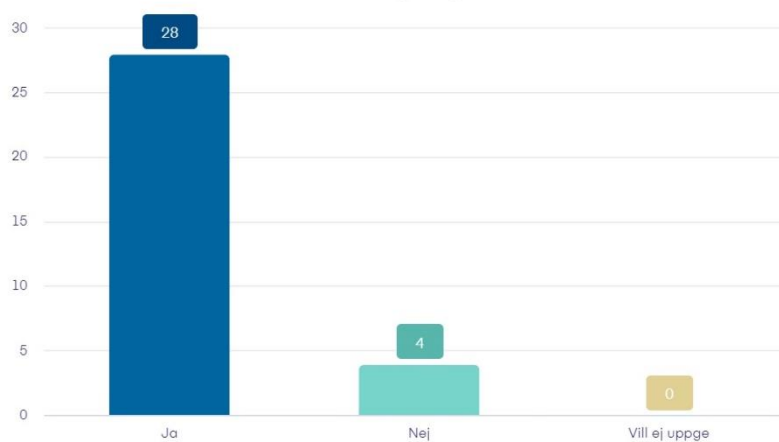
1. Vad definierar du dig som?

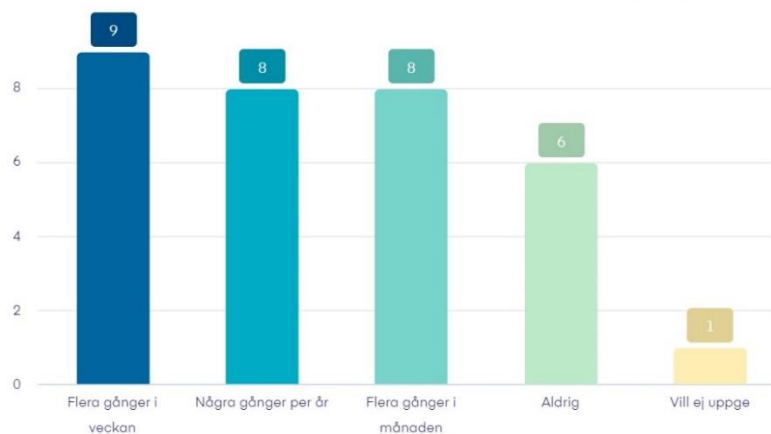
2. Hur definierar du din sexualitet?

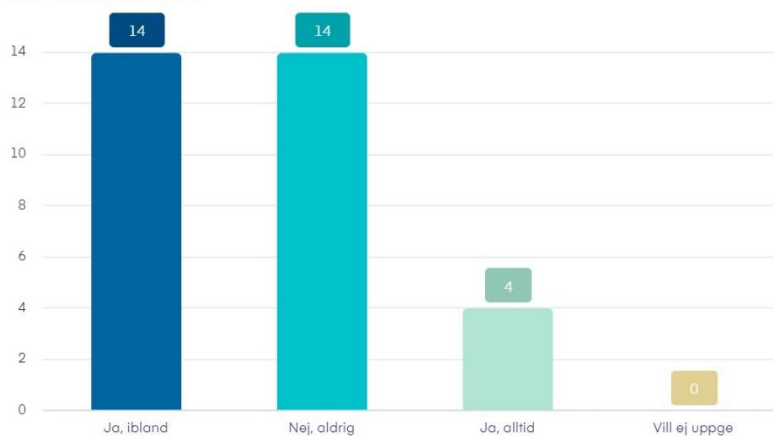
3. Har du medvetet kollat på porr?

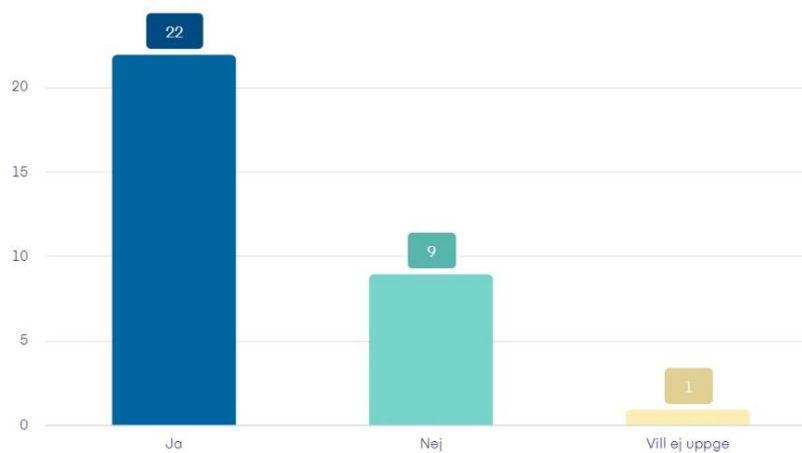
4. Hur ofta skulle du bedöma att du tittar på porr?

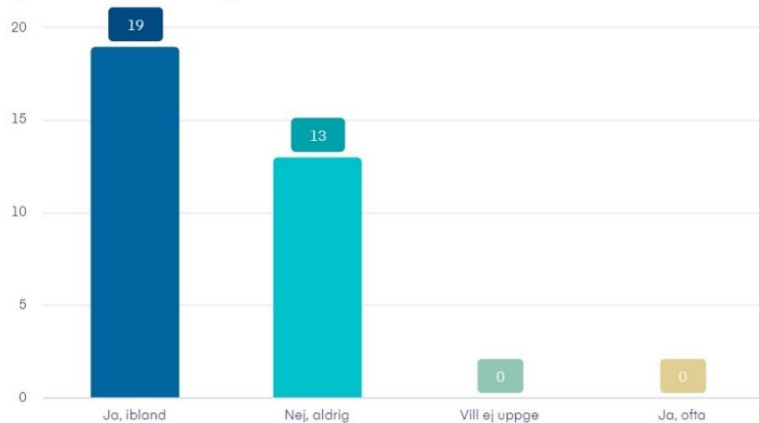
5. Upplever du att du behöver kolla på porr medan du onanerar?

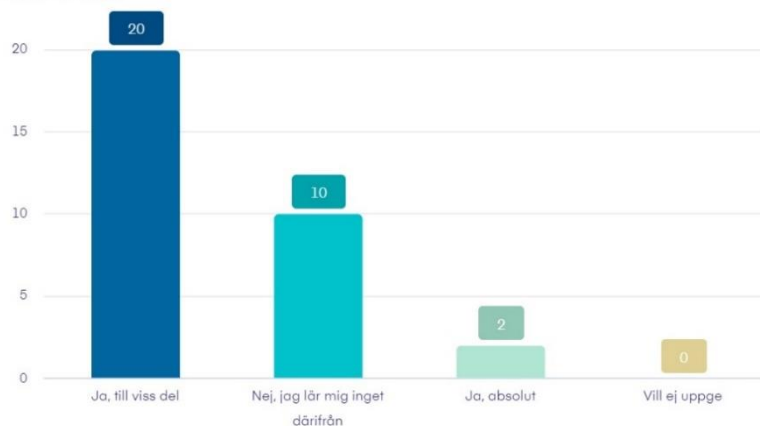
6. Är du sexuellt aktiv?

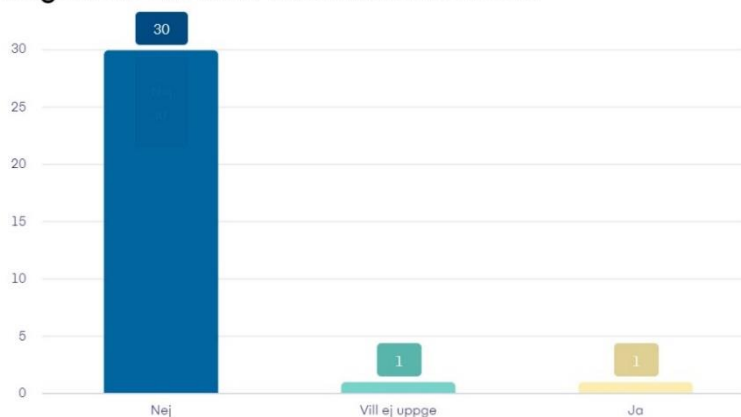
7. Upplever du att du har användning av det du sett i porren i ditt eget sexliv?

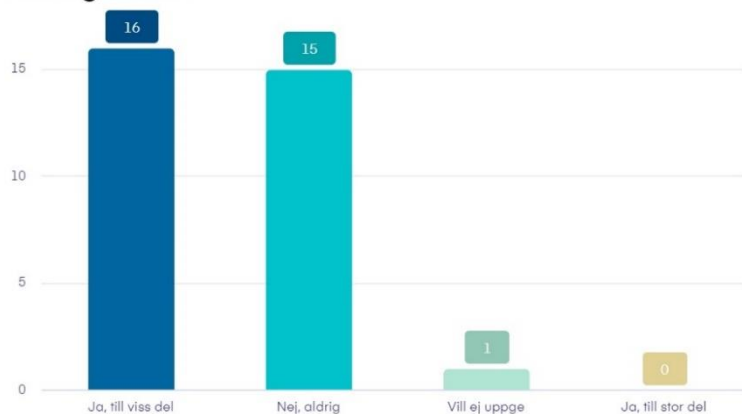
8. Upplever du att porr kan vara ett sätt att lära sig om sex?

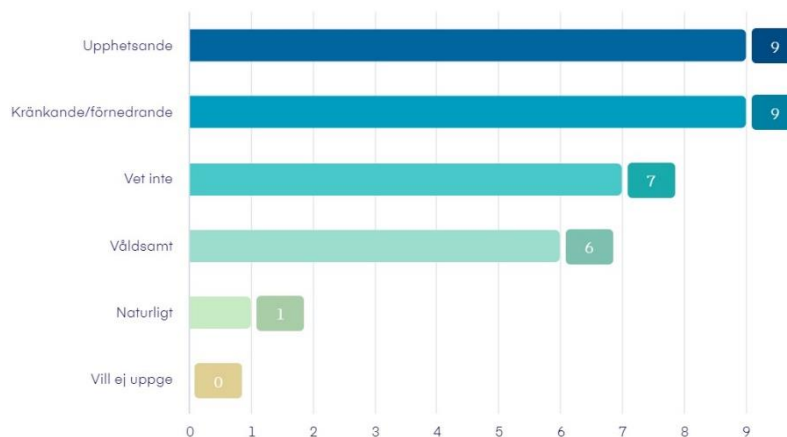
9. Har du någon gång kollat på porr ihop med någon du är/varit tillsammans med?

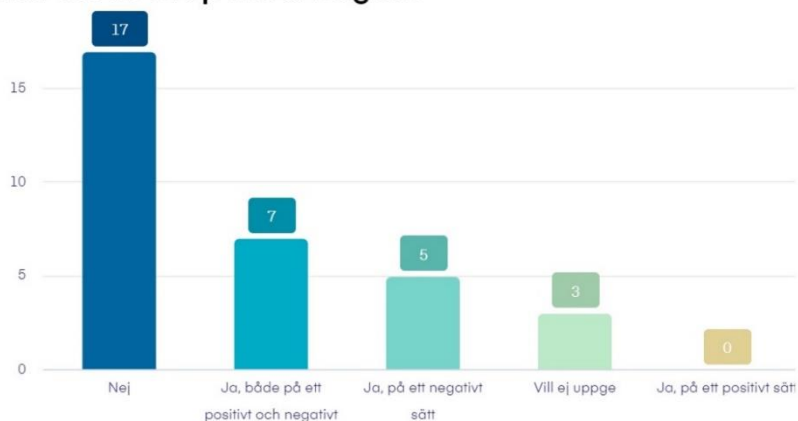
10. Upplever du att porren visar vad sex är i verkligheten?

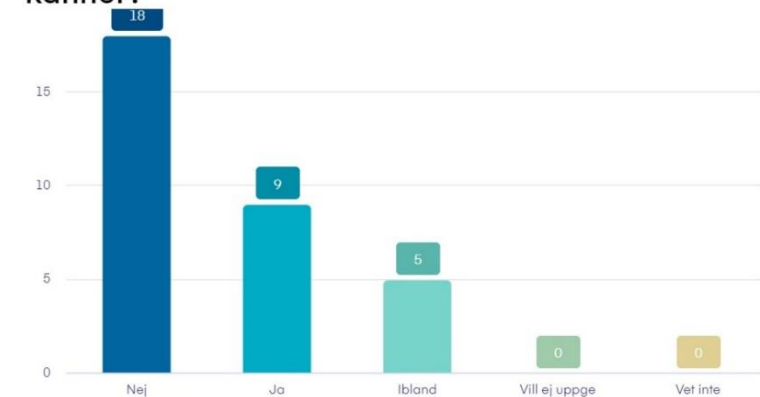
11. Hur upplever du porr i allmänhet?

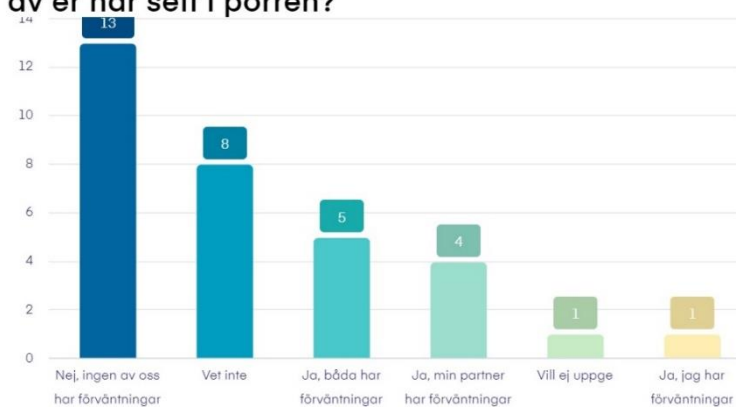
12. Upplever du att porr brukar påverka relationen när du är ihop med någon?

13. Upplever du att det är viktigt att gå med på sex om din partner vill det i en relation, oavsett vad du känner?

14. Upplever du att det finns förväntningar hos dig eller din partner att vid sex göra saker som någon av er har sett i porren?

15. Har du erfarenhet av att förväntningarna motiverade ifrån porren lett till att du blivit utsatt för sexuellt våld (tjatsex, sexuella övergrepp, förnedring, sexuell anspelning utan samtycke, sexuell ofredande, se definitionen i inledningen)?

8.4 Resultatanalys frågor enkätstudien

Nedan finner ni sammanställningar i excel-format för de frågor som gick att finna samband mellan och som redogörs för i analysen av intervjustudien.

8.4.1. Sammanställning fråga 7 & 10

Fråga 7: Upplever du att du har användning av det som du har sett i porren i ditt eget sexliv?

Svarsalternativ 7.1: Ja, ofta

Svarsalternativ 7.2: Ja, ibland

Svarsalternativ 7.3: Nej, aldrig

Svarsalternativ 7.4: Vill ej uppge

Informant	7.1	7.2	7.3	7.4
1			X	
2		X		
3			X	
4		X		
5		X		
6		X		
7			X	
8			X	
9			X	
10		X		
11			X	
12		X		
13		X		
14			X	
15			X	
16		X		
17		X		
18		X		
19			X	
20		X		
21		X		
22		X		
23		X		
24			X	
25		X		
26			X	
27		X		
28			X	
29		X		
30		X		

31			X	
32		X		

Fråga 10: Upplever du att pornografi visar vad sex är i verkligheten?

Svarsalternativ 10.1: Ja, till stor del

Svarsalternativ 10.2: Ja, till viss del

Svarsalternativ 10.3: Nej, aldrig

Svarsalternativ 10.4: Vill ej uppge

Informant	10.1	10.2	10.3	10.4
1			X	
2		X		
3			X	
4			X	
5		X		
6		X		
7			X	
8			X	
9		X		
10		X		
11			X	
12		X		
13			X	
14				X
15			X	
16		X		
17		X		
18			X	
19		X		
20		X		
21		X		
22			X	
23			X	
24			X	
25		X		
26		X		
27		X		
28			X	
29		X		
30			X	
31			X	
32		X		

8.4.2. Sammanställning fråga 4 & 11

Fråga 4: Hur ofta skulle du bedöma att du kollar på porr?

Svarsalternativ 4.1: Flera gånger i veckan

Svarsalternativ 4.2: Flera gånger per månad

Svarsalternativ 4.3: Några gånger per år

Svarsalternativ 4.4: Aldrig

Svarsalternativ 4.5: Vill ej uppge

Informant	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5
1			X		
2				X	
3		X			
4		X			
5	X				
6			X		
7			X		
8				X	
9			X		
10	X				
11			X		
12					X
13		X			
14				X	
15		X			
16			X		
17	X				
18	X				
19				X	
20	X				
21		X			
22		X			
23			X		
24				X	
25	X				
26	X				
27		X			
28				X	
29		X			
30	X				
31			X		
32	X				

Fråga 11: Hur upplever du porr i allmänhet?

Svarsalternativ 11.1: Upphetsande

Svarsalternativ 11.2: Naturligt

Svarsalternativ 11.3: Kränkande/förnedrande

Svarsalternativ 11.4: Våldsamt

Svarsalternativ 11.5: Vet inte

Svarsalternativ 11.6: Vill ej uppge

Informant	11.1	11.2	11.3	11.4	11.5	11.6
1				X		
2			X			
3					X	
4			X			
5	X					
6				X		
7					X	
8			X			
9	X					
10	X					
11					X	
12					X	
13	X					
14					X	
15				X		
16			X			
17	X					
18			X			
19				X		
20	X					
21	X					
22				X		
23				X		
24			X			
25			X			
26	X					
27			X			
28					X	
29			X			
30		X				
31					X	
32	X					

8.4.3. Sammanställning fråga 13 & 14

Fråga 13: upplever du att det är viktigt att gå med på sex om din partner vill det i en relation, oavsett vad du känner?

Svarsalternativ 13.1: Ja

Svarsalternativ 13.2: Ibland

Svarsalternativ 13.3: Nej

Svarsalternativ 13.4: Vet inte

Svarsalternativ 13.5: Vill ej uppge

Informant	13.1	13.2	13.3	13.4	13.5
1	X				
2			X		
3	X				
4		X			
5			X		
6	X				
7		X			
8			X		
9		X			
10	X				
11			X		
12			X		
13			X		
14			X		
15			X		
16	X				
17		X			
18	X				
19			X		
20			X		
21			X		
22			X		
23			X		
24			X		
25	X				
26		X			
27	X				
28			X		
29			X		
30	X				
31			X		
32			X		

Fråga 14: upplever du att det finns förväntningar hos dig eller din partner att vid sex att göra saker som någon av er har sett i porren?

Svarsalternativ 14.1: Ja, jag har förväntningar

Svarsalternativ 14.2: Ja, min partner har förväntningar

Svarsalternativ 14.3: Ja, båda har förväntningar

Svarsalternativ 14.4: Nej, ingen av oss har förväntningar

Svarsalternativ 14.5: Vet inte

Svarsalternativ 14.6: Vill ej uppge

Informant	14.1	14.2	14.3	14.4	14.5	14.6
1				X		
2			X			
3				X		
4				X		
5	X					
6		X				
7				X		
8				X		
9				X		
10			X			
11				X		
12				X		
13						X
14					X	
15				X		
16		X				
17				X		
18					X	
19		X				
20					X	
21			X			
22			X			
23		X				
24				X		
25					X	
26				X		
27					X	
28					X	
29					X	
30					X	
31				X		
32			X			

8.4.4. Sammanställning fråga 1, 2 & 15

Fråga 1: Vad definierar du dig som?

Svarsalternativ 1.1: Tjej

Svarsalternativ 1.2: Kille

Svarsalternativ 1.3: Vill ej uppge

Svarsalternativ 1.4: Icke-binär

Informant	1.1	1.2	1.3	1.4
1	X			
2	X			
3		X		
4		X		
5		X		
6	X			
7	X			
8	X			
9	X			
10		X		
11		X		
12		X		
13	X			
14	X			
15		X		
16	X			
17		X		
18		X		
19	X			
20	X			
21	X			
22	X			
23	X			
24	X			
25		X		
26		X		
27		X		
28	X			
29	X			
30		X		
31	X			
32		X		

Fråga 2: Hur definierar du din sexualitet?

Svarsalternativ 2.1: Heterosexuell

Svarsalternativ 2.2: Homosexuell

Svarsalternativ 2.3: Bisexuell

Svarsalternativ 2.4: Queer

Svarsalternativ 2.5: Vill ej uppge

Svarsalternativ 2.6: Annan

Informant	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6
1	X					
2	X					
3	X					
4	X					
5	X					
6	X					
7	X					
8		X				
9	X					
10	X					
11	X					
12	X					
13	X					
14						X
15	X					
16			X			
17	X					
18	X					
19			X			
20	X					
21	X					
22	X					
23	X					
24	X					
25	X					
26	X					
27	X					
28	X					
29	X					
30	X					
31	X					
32	X					

Fråga 15: Har du erfarenhet av att förväntningarna motiverade ifrån porren lett till att du har blivit utsatt för sexuellt våld?

Svarsalternativ 15.1: Ja

Svarsalternativ 15.2: Nej

Svarsalternativ 15.3: Vet inte

Svarsalternativ 15.4: Vill ej uppge

Informant	15.1	15.2	15.3	15.4
1		X		
2		X		
3		X		
4		X		
5		X		
6		X		
7	X			
8		X		
9		X		
10		X		
11		X		
12			X	
13		X		
14		X		
15			X	
16	X			
17		X		
18	X			
19	X			
20		X		
21		X		
22			X	
23		X		
24		X		
25		X		
26		X		
27			X	
28			X	
29		X		
30		X		
31		X		
32	X			